

Hollywoodska produkcija filmova katastrofe od 1970. do 2020.

Vogrinc, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:714249>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-31**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

HOLLYWOODSKA PRODUKCIJA FILMOVA KATASTROFE OD 1970. DO 2020.

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Marina Mučalo

Studentica: Lucija Vogrinc

IZJAVA

Izjavljujem da sam diplomski rad „Hollywoodska produkcija filmova katastrofe od 1970. do 2020.“, koji sam predala na ocjenu mentorici prof.dr.sc. Marini Mučalo, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Lucija Vogrinc

ZAHVALE

Zahvaljujem svojoj mentorici, prof. dr. sc. Marini Mučalo na predloženoj temi, pomoći, savjetima i strpljenju tijekom izrade ovog rada.

Također, zahvaljujem glavnom ravnatelju Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža dr. sc. Bruni Kragiću na nesebičnom dijeljenju svoga znanja o filmovima katastrofe te pomoći u pronalasku adekvatne literature.

Posebno zahvaljujem svojoj majci, bratu i sestri koji su mi bili iznimna podrška i svojim su znanjem pomogli u otklanjanju poteškoća i nedoumica s kojima sam se susrela prilikom pisanja rada.

Na kraju bih se zahvalila svom dečku Anti i prijateljicama Mariji, Tei, Hami, Mirti i Rodi koji su mi podrška dugi niz godina, uljepšali su moje studentske dane te uz obitelj, postali najvažniji ljudi u mom životu.

Popis slika:

Slika 1. Vertigo (1958): prvi film s korištenom računalnom animacijom.....	12
Slika 2. Bonnie i Clyde (1967).....	15
Slika 3. Godzilla (1998).....	15
Slika 4. When the Earth trembled (1913): nijemi film katastrofe.....	16
Slika 5. Titanic (1997): Film katastrofe s najvećom zaradom.....	22
Slika 6. Danteov vrh (1997).....	24
Slika 7: Dan poslije sutra (2004).....	24
Slika 8. Prikaz TOP 10 filmova katastrofe s najvećom zaradom (1970- 2021).....	28
Slika 9. Aerodrom (1970).....	30
Slika 10. Posejdonova avantura (1972).....	30
Slika 11. Dan nezavisnosti (1996).....	32
Slika 12. Svjetski rat Z (2013).....	34
Slika 13. Zaraza (2011).....	34
Slika 14. Prikaz najpopularnijih filmskih žanrova u Sjevernoj Americi (1995- 2021).....	35
Slika 15. Prikaz tržišnog udjela svakog filmskog žanra (1995- 2021).....	35
Slika 16. Prikaz aktivnosti muške i ženske populacije na Facebooku u siječnju 2021.....	51

Popis grafikona:

Grafikon 1: Sklonost prema filmovima.....	39
Grafikon 2: Sklonost prema filmovima katastrofe.....	40
Grafikon 3: Preferencije unutar žanra.....	41
Grafikon 4: Omiljena vrsta filmova katastrofe.....	42
Grafikon 6: Primjedbe na žanr.....	44
Grafikon 7: Samoocjena straha od potresa u Hrvatskoj.....	45
Grafikon 8: Utjecaj recentnih potresa u Hrvatskoj na gledanje žanra.....	46
Grafikon 9: Strah od zaraze corona-virusom.....	47
Grafikon 10: Poštivanje epidemioloških mjera.....	48
Grafikon 11: Utjecaj pandemije Covida-19 na gledanje žanra.....	49

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Medijska kultura, medijski spektakl i film.....	4
2.1. Medijski spektakl i kultura spektakla.....	6
2.2. Filmska industrija u kulturi spektakla.....	8
3. Nova era Hollywooda (od 1960. do danas).....	13
4. Film katastrofe kao žanr.....	16
4.1. Karakteristike filma katastrofe.....	18
4.1.1. Ponavljajući tipovi likova	20
4.1.2. Odnosi između likova	23
4.1.3. Izolacija i neposrednost vremena i prostora.....	25
4.2. Vrste filmskih katastrofa i žanrovi.....	26
5. Hollywoodska produkcija filmova katastrofe kroz razdoblja (od 1970. do danas).....	28
6. Istraživanje.....	36
7. Prikaz rezultata ankete	38
8. Rasprava.....	50
9. Zaključak.....	55
10. Literatura.....	57
Izvori slika s mrežnih stranica	60
Prilog: anketni upitnik.....	61
Sažetak: Hollywoodska produkcija filmova katastrofe od 1970. do 2020.....	65
Abstract: Hollywood production od disaster movies from 1970 to 2020	65

1. Uvod

Filmovi katastrofe su žanr s nepresušnim izvorom ideja i mašte. Kao i kod ostalih žanrova inspiracija se vuče iz stvarnoga života, a ono što je stvorilo ovu vrstu filmova jest ideja da se stvarne katastrofe prenesu na ekran uz prikaz masovnog razaranja i uništenja upotrebom CGI¹ alata. Maurice Yacowar je definirao srž filmova katastrofe kao trenutak kada „situacija normalnosti eruptira u uvjerljivu sliku smrti“ (2003: 277). Ta „morbidna opčinjenost s time kako će kraj svijeta izgledati“ (Kay i Rose: 2007:ix) dovela je do razvoja velikog komercijalnog žanra koji zauzima značajno mjesto u filmskoj industriji.

Film katastrofe je određen konvencijama i karakteristikama koje ga razlikuju od drugih žanrova iako često dolazi u kombinaciji s drugim žanrom. Osnova filma katastrofe je „katastrofalan događaj koji pokreće radnju“ (liveabout.com, 2019). Hollywoodska produkcija kreirala je niz blockbustera² i postavila standarde za filmove katastrofe. Svako desetljeće donijelo je velike uspješnice koje su inspirirale produkcijske kuće u stvaranju filmova katastrofe sličnih formula. Stvarni katastrofalni događaji poput avionskih nesreća, eksplozija, potresa i slično često su glavni izvori u stvaranju radnje filma katastrofe. U Hollywoodu su filmovi katastrofe doživjeli procvat nakon 2. svjetskog rata te se počela sve više iskorištavati CGI tehnologija u veličanstvenim prikazima masovnih uništenja. Hollywood također voli proizvoditi nastavke filmova ako je original dobro prihvaćen od publike i filmskih kritičara jer je ipak glavna motivacija ove ogromne korporacije što veći profit. Tako je uspješni film katastrofe 70-ih godina prošlog stoljeća „Aerodrom“ (1970) dobio čak svoja tri nastavka. Kombinacijom stvarnih katastrofa koje inspiriraju stvaratelje filma, hollywoodske poduzetnosti i tehnoloških pomagala nastao je poseban žanr koji desetljećima privlači gledatelje.

Veliki sam zaljubljenik u filmove pa me zanimalo bogatstvo sadržaja i različitosti koje donose filmovi katastrofe. Posebnost ovoga žanra potakla da me otkrijem kakvi su stavovi hrvatskog

¹ CGI (computer generated imagery)- računalno generirana slika. Takve slike predstavljaju svaki dio filma koji nije snimljen kamerom već je računalno kreiran.

² Blockbuster- „film ili knjiga koji zbog popularnosti postižu i dobar financijski rezultat“
<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

stanovništva o filmovima katastrofe. Primarni cilj mi je bio istražiti gledaju li ispitanici filmove katastrofe, odnosno vole li ovaj žanr. Potaknuta zastrašujućim događajima u 2020.godini kao što su COVID-19 pandemija i mnogobrojni potresi u Hrvatskoj, odlučila sam otkriti jesu li navedeni „katastrofalni“ događaji utjecali na stavove o filmovima katastrofe. Mnogi su filmovi katastrofe obradili tematiku pandemije i potresa, odnosno katastrofa koje smo iskusili. Cilj mi je ustvrditi jesu li se zbog toga stavovi prema ovome žanru promijenili, odnosno potiču li filmovi katastrofe negativne emocije kod publike zbog kojih će gledati ili neće gledati film ili žanr služi samo kao vrsta zabave i kratkotrajnog bijega od stvarnosti.

Ovo istraživanje može poslužiti kao osnova za neka daljnja istraživanja filma i publike. Bilo bi zanimljivo istražiti psihološki aspekt publike i pojedinca prema filmu katastrofe. Zašto ljudi vole gledati katastrofe? Zbog čega je gledatelje lakše privući s katastrofama i neizvjesnosti nego s idiličnim prizorima? Također bi bilo zanimljivo istražiti postoji li veći interes za Hollywoodske filmove katastrofe kod Amerikanaca nego kod nas zbog toga što je radnja filma smještena u američkim gradovima s kojima američki građani imaju emotivnu poveznicu. Ono što smo primijetili pišući rad je činjenica da je puno više muških glavnih heroja i zvijezda u filmovima katastrofe nego ženskih. Bilo bi zanimljivo istražiti u kolikoj mjeri Hollywood stavlja muške glumce kao glavne heroje filmova i koja je uloga ženskih likova u filmovima katastrofe te zašto je to tako.

Tema ovoga rada temelji se na filmu, masovnom mediju i ujedno tehnološkom izumu koji je doprinio procesu modernizacije društva te postao dio medijske kulture. Stoga u drugom poglavlju diplomskog rada objašnjavamo što je medijska kultura te kako se ona mijenja pod utjecajem novih medija i općenito digitalizacije. Zatim je u poglavlju opisan posebni dio medijske kulture, a to je medijski spektakl. Svako područje medijske kulture imalo je ulogu u kreiranju kulture spektakla. U ovom poglavlju opisujemo kako se filmska industrija razvija kao medijski spektakl stavlajući u fokus Hollywoodsku proizvodnju filmova s obzirom na to da se ovaj rad bavi isključivo Hollywoodskom produkcijom igranih filmova.

U trećem poglavlju objašnjavamo eru „Novog Hollywooda“ koja započinje 1970-ih godina prošloga stoljeća i traje sve do danas. U tom su se periodu promijenili određeni trendovi u filmskoj industriji pa se razdoblje 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća naziva „Hollywoodskom renesansom“, a nakon toga započinje „korporativni Hollywood“ koji traje i danas. Tema ovoga rada fokusira se na filmove katastrofe u razdoblju od 1970. do 2020. godine

pa ovo poglavlje objašnjava kako funkcionira Hollywood u zadanom razdoblju u kojem su nastajali filmovi katastrofe.

Nakon što smo objasnili medijsku kulturu i kulturu spektakla, hollywoodsku filmsku industriju unutar nje te djelovanje Hollywooda u razdoblju od 1970-e do danas, u četvrtom poglavlju u radu je predstavljen žanr filma katastrofe. Ovaj je žanr prisutan od kad postoji film, a u spomenutom poglavlju opisuje se razvoj ovoga žanra od vremena nijemog filma pa sve do trenutka kada je potpuno „usvojio“ naziv filma katastrofe. Zatim u poglavlju definiramo žanr filma katastrofe te navodimo i opisujemo karakteristike koje film mora posjedovati da bi bio film katastrofe, a glavne karakteristike su: ponavljajući tipovi likova, odnosi između likova te izolacija i neposrednost vremena i prostora. S obzirom na to da filmovi katastrofe obrađuju različite teme i isprepliću se s ostalim žanrovima, u zadnjem dijelu rada definiraju se vrste filmova katastrofe kao što su prirodne, tehnološke ili biološke katastrofe te njihov odnos s drugim žanrovima.

Nakon što je detaljno objašnjen i opisan žanr filma katastrofe te sve njegove karakteristike i vrste koje postoje, peto poglavlje rada prikazuje vremensku crtu hollywoodske produkcije filmova katastrofe od 1970. godine do danas. Ovo poglavlje predstavlja za svako pojedino desetljeće kakve su vrste filmova katastrofe snimale u hollywoodskim filmskim studijima, koje teme su uzbudljive i primaljive stvarateljima filma, ali i publici te utječu li društveni događaji na tematiku filmova katastrofe koji se snimaju.

U daljnjim poglavljima predstavljeno je naše istraživanje. Prvo smo opisali korištenu metodologiju i ciljeve istraživanja te predstavili postavljene hipoteze. Zatim slijedi prikaz rezultata anketnog upitnika te rasprava o rezultatima koje smo dobili. Naposljetku, donosimo zaključak i mišljenje o ovoj temi i istraživanju.

2. Medijska kultura, medijski spektakl i film

U opisivanju medijske kulture, važno je poznavati definiciju same kulture. Početkom dvadesetog stoljeća, sociolozi i antropolozi su kulturu definirali kao skup svih materijalnih i nematerijalnih aspekata ljudskog života, odnosno zajednice u kojoj čovjek živi (Klinenberg, 2013: 121). Nematerijalni aspekti podrazumijevaju jezik, govor, običaje, glazbu, ples i ostala umjetnička stvaralaštva unutar neke zajednice dok materijalni aspekti obuhvaćaju opipljive segmente poput odjeće, alata, građevinskih objekata i slično. U današnje vrijeme kulturom se smatraju tri stvari: zajednički sustav vjerovanja i znanja, odnosno sustav značenja i simbola; skup vrijednosti, vjerovanja i praksi; te zajednički oblici komunikacije (Klinenberg, 2013: 121 prema Sewell, 2005). Kultura je drugačija od prirode, ona je socijalni fenomen. Biološki obrasci su konstantni dok se društveni obrasci u zajednici mijenjaju kroz vrijeme. Na primjer, biološka karakteristika svakog živog bića je da osjeća glad i to se nikad ne mijenja, dok su način pripreme hrane i vrsta hrane koju konzumiramo kulturološki segmenti i oni su se kroz vremenska razdoblja mijenjali i uvijek će biti podložni promjenama (Klinenberg, 2013: 121).

Medijska kultura je složeni sustav koji je dio kulturne tradicije društva. Kao i svaki drugi oblik kulture, medijska kultura je dinamična i promjenjiva te nam stalno donosi neke nove modele koje uvrštavamo u vlastitu svakodnevicu. To može obuhvaćati nove tehnologije ili trendove, inovativna rješenja za razne probleme ili nove uzore u koje se ugledamo. Medijska kultura se može definirati kao „aktivno i etično djelovanje u procesu medijske komunikacije kojim se pridonosi kolektivnom činu javne razmjene dobara kao što su informacije, umjetnički sadržaji i slično“ (Zgrabljić Rotar, 2016: 58). Medijsku kulturu čine ljudi, svi simbolički proizvodi i sve medijske djelatnosti koje predstavljaju komunikaciju s korisnicima (Zgrabljić Rotar, 2016: 58). Ona je prikaz svih oblika društvenog ponašanja i sadržaja kojeg konzumiramo, ali i stvaramo.

Medijska kultura kreirana je pod snažnim utjecajem masovnih medija³. Masovnu medijsku kulturu najviše povezujemo s pojavom televizije, radija i filma (Zgrabljić Rotar, 2016: 59).

³ Masovni mediji- sredstva masovnog priopćivanja, skupni naziv za komunikacijska sredstva, sredstva javnoga priopćivanja i ustanove koje djeluju na velik broj čitatelja, slušatelja i gledatelja. Razlikuju se prema tipu: knjiga, tisak (novine), film, televizija, radio, nosači zvuka i slike (video, CD, DVD); razini i doseg: lokalni, nacionalni, međunarodni; obliku vlasništva: privatni, javni, državni, komunalni ili asocijativni; programu i načinu

Ona je dostupna i privlačna velikom broju ljudi i prilagođena je širokoj publici te na mnogo načina pridonosi modernizaciji i demokratizaciji društva jer obiluje mnoštvom različitih žanrova, stilova i pravaca u kojima se svatko može pronaći (Zgrabljic Rotar, 2016: 59). Vrijeme u kojemu trenutno živimo smatra se digitalnim dobom u kojem je digitalna kultura postala kultura našega vremena. Digitalna kultura veže se uz tehnologiju i komunikacijski tehnološki napredak te spaja sve vrste umjetnosti i predstavlja specifičan način konzumacije i proizvodnje kulturnog sadržaja (Zgrabljic Rotar, 2016: 60). Digitalna kultura postavlja nova pravila kojima su se tradicionalni mediji počeli prilagođavati. Tako je nastao proces konvergencije, odnosno spajanje triju platformi: *broadcastinga*⁴, interneta i telekomunikacija (Zgrabljic Rotar, 2016, 60). Konvergencijom se spajaju obilježja određenih medija gdje medij unosi nove osobine, ali i zadržava neke stare. Na primjer, tiskane novine imaju svoju inačicu u obliku internetskog portala, snimaju se filmovi isključivo za *streaming* servise⁵ poput Netflix i Amazon Primea, blogovi su pretvoreni u objave na društvenim mrežama i slično. Nastanak novih medija zahvaljujući digitalizaciji i razvoju tehnologije, stvorio je nove vrijednosti, sadržaje i načine na koji se taj sadržaj konzumira. Posljedično tome, korisnici sadržaja su promijenili navike. Oni puno brže upijaju informacije, rade više zadaća odjednom, donose zaključke na drugačije načine te lako slijede i povezuju podatke (Mučalo i Šop, 2008, 52). Korisnici su aktivni potrošači jer biraju sadržaj koji će konzumirati i mogu ga sami kreirati. U moru informacija i zabave, proizvođačima sadržaja važno je privući pažnju pa su šokantni naslovi, glasne najave filmova ili raskošni televizijski eventi primjeri kako se pridobiva pažnja publike, odnosno korisnika. Stvaranje medijskog sadržaja postao je spektakl.

privrjeđivanja (ponajviše kod radija i televizije): javni ili komercijalni. (enciklopedija.hr)

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=39312>

⁴ Broadcasting- emitiranje radija i televizije (Zgrabljic Rotar, 2016: 60)

⁵ *Streaming* servis- servis koji reproducira videe, glazbu itd.putem Interneta kako bi ljudi mogli gledati i slušati sadržaj odmah umjesto da „skidaju“ (*eng.download*) sadržaj ili ga gledaju/slušaju samo u određeno vrijeme kada se sadržaj emitira. (dictionary.cambridge.org)

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/streaming-service>

-Streaming mediji nazivaju se još mediji *on-demand* (dosl.prijevod: na zahtjev)

2.1. Medijski spektakl i kultura spektakla

Medijska kultura briljira u stvaranju megaspektakla od sportskih događaja, svjetskih konflikata, zabave, udarnih vijesti i trenutnih skandala (Kellner, 2003: vii). Na primjer, smrt princeze Dijane prikazivana je kao megaspektakl ulazeći u detalje njezinog života, snimajući dokumentarne i igrane filmove te serije o životu i tragičnoj smrti princeze. Kultura spektakla postoji od kad postoje masovni mediji, a njezin utjecaj se s vremenom samo povećava. Douglas Kellner opisuje medijske spektakle kao „fenomene u medijskoj kulturi koji utjelovljuju suvremene osnovne vrijednosti društva, služe kako bi pokrenuli pojedince na određen način življenja te prikazuju kontroverzije i poteškoće kao i načine rješavanja konflikata“ (2003: 2). Medijski spektakli obuhvaćaju mnoštvo medijskih radnji poput cjelodnevnog emitiranja filmova, vijesti i sporta na TV kanalima, korištenje specijalnih i vizualnih efekata u filmovima u prikazivanju scena koje ostavljaju bez daha, stvaranje što kreativnijih glazbenih spotova koji se emitiraju na TV kanalima i *streaming* platformama s ciljem što veće slušanosti pjesme. Kultura spektakla stvara uzore, diktira modu i određene stilove života. Za Neila Gablera, medijski spektakli kreiraju naše živote poput filma u kojem biramo vlastiti žanr i postajemo „glavni glumci i publika u velikom, neprekidnom šou“ (Kellner, 2003: 4 prema Gabler, 1998: 4).

Medijski spektakli prožeti su u raznim područjima medijske kulture kao što su televizija, glazba, filmovi, kazalište, moda, ali i arhitektura te razni drugi oblici umjetnosti. Ta područja medijske kulture se isprepliću u svrhu stvaranja spektakla. Na primjer, filmska diva nosit će haljinu poznatog dizajnera na glamuroznom događaju koji se emitira na televiziji ili će se za prikazivanje nove kolekcije nekog brenda kreirati emisija sa superomodelima i nastupom poznatih pjevača. Moda je važno područje u kulturi spektakla jer kroz nju medijska kultura pokazuje i govori ljudima kako trebaju izgledati i kako se trebaju ponašati (Kellner, 2003: 8).

Digitalno doba donijelo je sa sobom nove oblike medijske kulture kao što su multimedija⁶, virtualna stvarnost⁷ i kibernetički prostor⁸ (Kellner, 2003: 4). Iako je zabava bila glavna domena kulture spektakla, spektakl se proširio i u svijet politike, ekonomije te svakodnevnog života. Multimedijски i kibernetički prostor omogućio je razvoj ekonomije u pravcu digitalnog marketinga i poslovanja. Digitalna ekonomija spektakl koristi u obliku promocije, reprodukcije te u obliku opticaja i prodaje proizvoda (Kellner, 2003: 1).

Filmska industrija također se prilagodila digitalnom dobu i iskoristila razvoj tehnologije, a ova sedma grana umjetnosti ima važnu poziciju u medijskom spektaklu za što je posebno zaslužan najveći proizvođač filmova: Hollywood. Ulogu igranog filma u svijetu kulture spektakla, a posebice hollywoodske produkcije igranog filma što je fokus ovoga rada pobliže ćemo objasniti u idućim poglavljima.

⁶ Multimedija- kombinacija slike, zvuka, glazbe i riječi koja se najčešće koristi na računalu u svrhu komunikacije, informiranja i kreiranja sadržaja (dictionary.cambridge.org)

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/multimedia>

⁷ Virtualna stvarnost- „prividan okoliš simuliran s pomoću računala te posebnih računalnih periferija i programa, unutar kojega je korisniku omogućen privid boravka, kretanja i opažanja. To se trodimenzionalno multimedijско okružje ostvaruje vizualizacijom stvarnoga ili zamišljenoga okružja, slika kojega se predočuje na zaslonu računala ili posebnim stereoskopskim uređajima“ (enciklopedija.hr)

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64795>

⁸ Kibernetički prostor-„virtualni prostor stvoren s pomoću globalno umreženih računala, tj. svijet interneta s njegovim okružjem; također *kiberprostor* (engl. *cyberspace* [saj' bæspeis]). U njemu, kao i u stvarnom prostoru ljudi mogu jedni s drugima komunicirati, družiti se, razmjenjivati, razvijati i ostvarivati ideje, trgovati i dr.“ (enciklopedija.hr) <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=68098>

2.2. Filmska industrija u kulturi spektakla

Film se smatra sedmom granom umjetnosti. Ovu titulu filmu dao je francuski teoretičar filma Ricciotto Canudo u svojem radu „Manifest sedam umjetnosti“ 1911.godine (symptomimetic.wordpress.com). U navedenom radu Ricciotto tvrdi da film sjedinjuje šest „tradicionalnih“ umjetnosti, a to su: glazba, književnost, slikarstvo, kiparstvo, arhitektura i ples. Film se kao umjetnost razvijala zajedno s razvojem tehnologije i optičke iluzije te su mnogi začetnici filma smatrali kako je pokretna slika važan instrument koji može pomoći znanstvenicima u njihovim istraživanjima (symptomimetic.wordpress.com). Ipak, film je postao medij kojem je cilj zabaviti ljude kako bi uživali izlažući svoje emocije (highonfilms.com, 2021). Film pokreće maštu i nudi nam nešto s čim se možemo poistovjetiti te pobjeći od stvarnosti. Filmska industrija razvila se zbog „neupitne želje čovječanstva za istraživanjem svoje mašte“ (highonfilms.com, 2021).

Film se unutar medijske kulture smatra tradicionalnim medijem čija je komunikacijska logika „jedan mnogima“ (*one to many*), a to znači da se iz jednog izvora informacija slala velikom broju čitatelja, slušatelja, a u konkretnom slučaju filma gledatelja (Labaš, 2016: 38). Pojava filma, odnosno načina snimanja pokretnih slika i zvuka smatra se trećom komunikacijskom revolucijom (Zekanović- Korona i Grzunov, 2016: 47). Od svoje pojave pa do danas, film je izuzetno važan medij u društvu, ali i privatnom životu pojedinca. Osim što pruža zabavu i utjehu, filmska industrija doprinosi stvaranju kulture spektakla. Hollywood je pravi proizvođač spektakla jer predstavlja svijet glamura, mode, publiciteta i pretjeranosti (Kellner, 2003: 6). On je svijetu izložio „veličanstvene filmske palače, spektakularna otvorenja s reflektorima i paparazzima, glamuroznim Oscarima i popularnim filmovima visoke tehnologije“ (Kellner, 2003: 6).

S obzirom da film prati razvoj tehnologije, filmska se industrija uspješno razvija u digitalnom dobu. Jedni od najvažnijih alata koji se koriste u stvaranju filma su CGI alati (*computer generated imagery*), odnosno računalno generirane slike. Te slike označuju svaki segment u filmu koji nije snimljen kamerom već je stvoren putem računala. Prva takva računalna animacija je korištena u filmu „Vertigo“ (1958) redatelja Alfreda Hitchcocka (Slika 1). Animacija je korištena u uvodnoj špici filma i kombinirana je s motivima iz samog filma (computeranimationhistory-cgi.jimdofree.com). Vrsta CGI tehnologije koja se najviše koristi

u suvremenim filmovima su vizualni efekti (VFX)⁹. Hollywoodska produkcija filmova maksimalno iskorištava CGI tehnologiju te ulaže velike količine novaca za stvaranje što kvalitetnijih vizualnih efekata u produkciji blockbuster filmova. Vizualni efekti su prisutni u skoro svakom filmskom žanru pogotovo ako je film hollywoodske produkcije, a izrazito su korisni u stvaranju filmova katastrofe. Radnja u ovome žanru često prikazuje masovna uništenja i velike katastrofe poput tsunamija ili erupcije. To su scenariji koje je nemoguće uživo snimiti pa su VFX efekti najvažniji u kreiranju filma katastrofe. Primjerice, računalno se kreiraju 3D modeli čudovišta i zgrada te se takvi stvoreni modeli ubacuju u scenarij filma koji opisuje napad čudovišta na grad (studiobinder.com). Također, vizualnim efektima mogu se kreirati ogromni valovi koji potapaju grad ili erupcija lave što topi sve pred sobom. U hollywoodskim blockbusterima filmova katastrofe poput „San Andreea“ (2015) ili „Dana nezavisnosti“ (1996) vizualni efekti su savršeno kreirani. Film „Dan nezavisnosti“ je čak osvojio Oscara za najbolje vizualne efekte. Napredna digitalna tehnologija omogućuje ovakvim filmovima prikazivanje što realnije scenografije u kojem publika uživa gledajući ju. Važno je napomenuti da vizualni efekti nisu isto što i specijalni efekti. Specijalni efekti (SFX) su efekti koji su realizirani na samom setu i direktno su snimljeni kamerom. Česti primjeri specijalnih efekata su rane od metaka, kontrolirane eksplozije, kiša, vatra, pokretne platforme koje tresu setove ili vozila, umjetni valovi itd. (Okun i Zwerman, 2010: 2). Vizualni efekti su stvoreni računalno tek nakon što je primarno snimanje slike završeno (Okun i Zwerman, 2010: 2).

Digitalno manipuliranje slikom i računalno kreiranje novih svjetova omogućilo je stvaranje filmskih spektakla. Međutim, digitalne vještine u kreiranju filmova nisu jedini pokazatelji filma kao medijskog spektakla. Mnogi hollywoodski igrani filmovi nisu svoju popularnost stekli isključivo kvalitetom produkcije, scenografije i radnje filma već su za to zaslužne i velike filmske zvijezde koje glume u filmu. Hollywood je kreirao glumačke *celebrityje*¹⁰ i općenito pridonio kulturi slavnih osoba. Slavne osobe su proizvedene u svijetu medijskog spektakla i postale su ikone medijske kulture (Kellner, 2003: 4). Za postizanje statusa *celebrityja*, osoba mora biti prepoznata kao glavna zvijezda u nekom od područja medijskog spektakla (Kellner, 2003: 4). Glumci i glumice svoju prepoznatljivost ostvaruju s glavnim ulogama u filmovima,

⁹ Vizualni efekti (VFX)- izraz za slike koje su kreirane ili naglašene u svrhu stvaranja filma, a dodane su u post-produkciji jer se ne mogu ostvariti na direktnom snimanju.(Okun i Zwerman, 2010). VFX koristi kombinaciju stvarne snimke i računalno stvorene slike kako bi se kreirao realistični okoliš ili situacija za film.

¹⁰ Eng.celebrity- slavna osoba

po mogućnosti blockbusterima. Slavne osobe su brend, odnosno iza sebe imaju cijeli tim koji brine o njihovom imidžu. Narušavanje imidža može ih koštati raskidanjem ugovora s produkcijskim kućama s obzirom da je Hollywood jedna velika korporacija, a glumci su njezini zaposlenici. Primjerice, nedavni slučaj hollywoodskog glumca Johnny Deppa pokazuje kako se zbog skandala u privatnom životu može izgubiti uloga u filmu. Naime, spomenuti glumac se morao povući iz uloge Grindelwalda u trećem dijelu velikog filmskog spektakla „Čudesne zvijeri i gdje ih naći“ nakon što je izgubio sudsku parnicu protiv britanskog tabloida *The Suna* koji je pisao da je glumac fizički zlostavljao svoju tadašnju suprugu Amber Heard. S druge strane, dobar imidž osigurava uloge. Hollywoodski producenti su sve više posvećeni davanju uloga velikim zvijezdama koje će nositi cijelu radnju filma. Samim time će film biti gledaniji i imati veći profit jer su glavni glumci filma miljenici Hollywooda i publike.

CGI tehnologija se u filmskoj industriji razvila do granica savršenstva i u današnje je doba impresivnija nego ikada. Ovom naprednom tehnologijom moguće je računalno „preobraziti“ glumce u potpuno drugačije obličje, ali i kreirati ljudsku osobu isključivo putem računala. U filmu „Bliznac“ (2019) glumac Will Smith se bori s mlađom verzijom sebe koja je napravljena isključivo uz pomoć računala: svaka dlaka, tekstura kože, žila i ostalo je „umjetno“, odnosno računalno kreirano. Ovakva tehnološka mogućnost postavlja pitanje koliko će glumci biti važni i potrebni u produkciji filmova kada se ljudska osoba može napraviti putem računala. Odgovor je da glumci i glumice nikada neće nestati u filmskoj industriji. Kao što je rečeno u prethodnom odlomku, filmske zvijezde posjeduju imidž koji se stvara van platna. Njihova osobnost su ono što publika voli na ekranu, ali i izvan njega (esquireme.com). Filmski se producenti i dalje oslanjaju na popularnost glumaca u stvaranju profita od filma u kojem glume. CGI tehnologija nikad neće zamijeniti stvarne filmske zvijezde već će ih samo nadopunjavati.

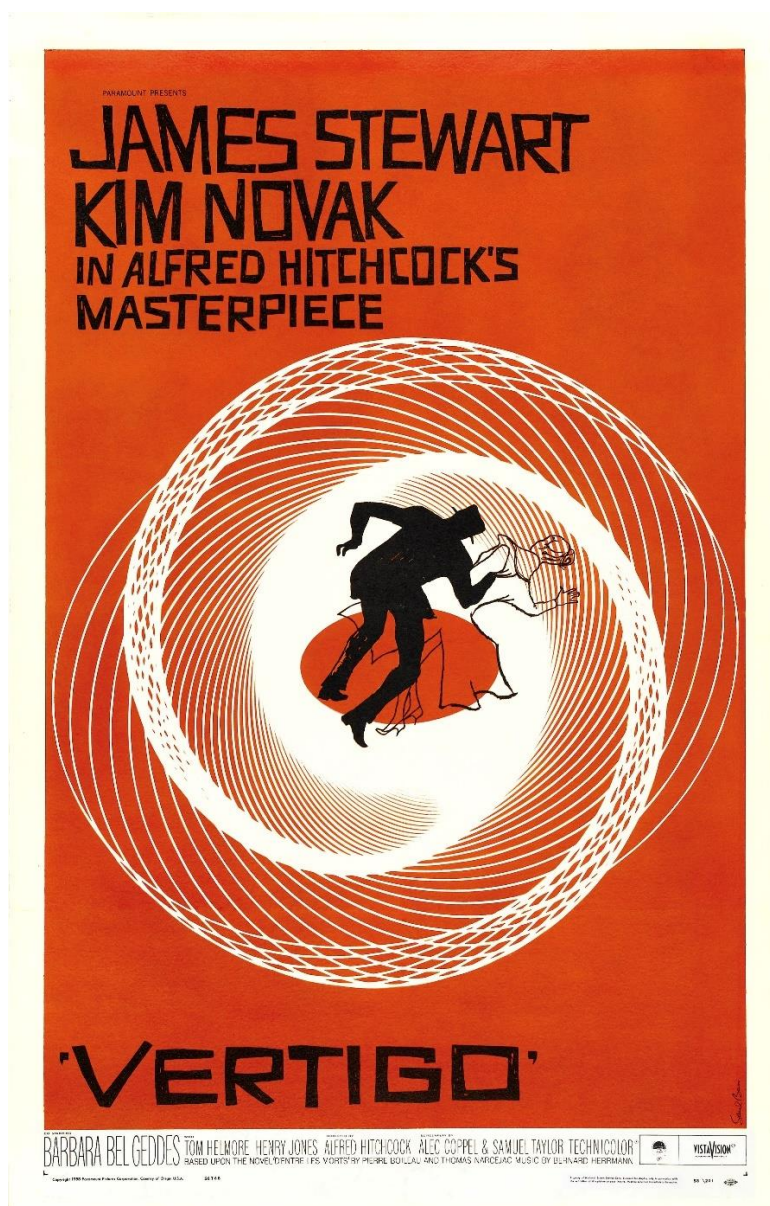
Jedan on načina na koji se filmovi pretvaraju u spektakl je kroz oglašavanje filma i njihovih najava, odnosno *trailera*. (Kellner, 2003: 6). Filmske najave moraju biti atraktivne, uzbudljive i pomnim biranjem scena iz filma privući gledatelje ne odajući previše o radnji filma. *Traileri* nadolazećih filmova se uvijek puštaju u kino dvoranama prije početka filma. Međutim, hollywoodske produkcijske kuće počinju izbacivati *trailere* filmova što prije na online platforme poput Youtubea ili Facebooka kako bi povećali prodaju filma. Osim *trailera*, u oglašavanju svojih filmova, Hollywood često koristi *teasere*. *Teaser* „zadirkuje“ (eng. *to tease*) publiku ili raspiruje iščekivanje tako što pokaže samo mali dio filma (javapoint.com). Traje svega nekoliko sekundi do minutu, a prikazuje se mjesecima prije izlaska filma. U *teaseru* se ne može otkriti radnja filma i njegova je uloga isključivo da uzbudi publiku oko novoga filma

(javapoint.com). S druge strane, *trailer* najčešće traje dvije minute i trideset sekundi, daje glavnu ideju radnje filma i ostale informacije poput glumačke ekipe, redatelja i slično (javapoint.com).

Dobre najave predstavljaju filmove kao spektakle. Velike hollywoodske uspješnice poput „Titanica“ (1997) i „Star Warsa“ (1999) primjeri su filmskih spektakla. Da bi film postao spektakl mora imati onaj „wow faktor“. Za kreatore filma, važno je uhvatiti publiku nespremnju i „šokirati“ filmom. (stage32.com). Spektakl je svakako film s izvrsnom radnjom ili *plot twistom*, odnosno neočekivanim preokretom radnje koji će potaknuti emocije kod gledatelja. Vizualni i specijalni efekti također igraju veliku ulogu u stvaranju spektakla, a mnogi redatelji povlače pametni potez davanjem uloga velikim hollywoodskim glumačkim zvijezdama. Izvrsna i originalna radnja, kvalitetni vizualni i specijalni efekti te glumačke zvijezde u glavnim ulogama uz dobro oglašavanje filma recept su za stvaranje filmskog spektakla. „Titanic“ ima sve od navedenog: ekranizaciju stvarne tragedije uz originalnu ljubavnu priču koja potiče emocije kod gledatelja, izvrsne vizualne i specijalne efekte prikaza potopa te hollywoodske zvijezde u glavnim ulogama, Leonarda DiCaprija i Kate Winslet.

Formula dobrog filma leži u samom početku stvaranja ideje, prije bilo koje uključene kamere. Hollywood vuče inspiraciju za filmove iz mnogih izvora. Neki su filmovi temeljeni na stvarnim i istinitim događajima, no mnogi su hollywoodski filmovi adaptacije drugih izvora poput knjiga, stripova i predstava ili su nastavci postojećeg filma ili su prerade starije verzije nekog filma (Wasko, 2003: 15-16). Primjerice, postoji cijeli niz filmova temeljenih na Marvel Comics ili DC Comics seriji stripova. Štoviše, film „Osvetnici: Rat beskonačnosti“ (2018) koji je temeljen na Marvel stripovima, zauzima drugo mjesto na svjetskoj ljestvici filmova s najvećom zaradom. Dobar primjer filma koji je „prošao“ čak dva izvora je film „Ono“ iz 2017.godine. „Ono“ je književno djelo Stephena Kinga koje je objavljeno 1986.godine. Četiri godine kasnije izašao je film „Ono“ u dva djela koji je nastao prema istoimenom romanu. U novom stoljeću, Hollywood je producirao najnoviju verziju filma kao adaptaciju na film iz 1990.godine. Film također ima dva nastavka, prvi je izašao 2017.godine, a drugi 2019.godine.

Slika 1. Vertigo (1958): prvi film s korištenom računalnom animacijom

Izvor: imdb.com

3. Nova era Hollywooda (od 1960. do danas)

Hollywoodska kultura mijenjala se kroz desetljeća. Geoff King naziva 60-e i 70-e godine prošlog stoljeća „Hollywoodskom renesansom“ (2002: 12). Ono predstavlja početak Novog Hollywooda nakon završetka Hollywoodske „zlatne ere“. Kako bi uopće mogli govoriti o novoj eri Hollywooda, pobliže ćemo pojasniti što je označavalo klasično doba Hollywooda. Zlatno doba ili klasično doba Hollywooda obilježava razdoblje između 1910-ih i 1960-ih godina prošloga stoljeća. Te su godine bile revolucionarne za filmsku industriju jer su donijele izvrsne glumačke talente, novu tehnologiju u snimanju te veću slobodu u pisanju scenarija (arcadiapublishing.com). Pojava zvuka dvadesetih godina prošlog stoljeća bila je još jedan revolucionarni preokret za filmsku industriju. „The Jazz Singer“ (1927) prvi je cjelovečernji igrani film sa sinkroniziranim dijalozima, odnosno zvukom koji prati govor glumaca na ekranu (britannica.com). Nakon njega se masovno počeo ubacivati zvuk u filmove što je označilo kraj nijeme ere filma. Važno obilježje klasičnih hollywoodskih filmova je smisao za radnju filma. Narativ tadašnjih filmova je čvrsto organizirani slijed koji koristi formulu uzroka i posljedice (King, 2002: 4). Svakom razvoju priče pridaje se posebna pažnja i objašnjenje (King, 2002: 4). Filmovi klasičnog razdoblja Hollywooda su također doživjeli tehnološki razvoj koji je uključivao umjetno osvjetljenje, prigušeno osvjetljenje te efekte vatre (arcadiapublishing.com). Ovaj napredak je rezultirao snimanju puno dužih filmova s kompleksnijom radnjom. Klasično razdoblje Hollywooda obilježeno s velikim filmovima kao što su „Čarobnjak iz Oza“ (1939), „Zameo ih vjetar“ (1939), „Casablanca“ (1942), „Pjevajmo na kiši“ (1952) te mnogi drugi filmovi koji se u današnje vrijeme smatraju pravim klasicima. Zlatno doba Hollywooda završava zbog dva razloga: antitrustovskog zakona¹¹ i pojave televizije. Desetljećima je bila uobičajena praksa da filmske produkcijske kuće kupuju kino dvorane u kojima se puštaju isključivo njihovi filmovi. Međutim, američki Vrhovni sud je ukinuo ovu praksu i tako spriječio monopol produkcijskih kuća. Ova praksa je ukinuta zato što krši Shermanov zakon o antitrustu iz 1890. godine koji regulira konkurenciju među velikim korporacijama (arcadiapublishing.com). Hollywoodske filmske kuće su stvarale manji broj filmova za velika platna, ali su zarađivale veći budžet za svaki pojedini film. Pojavila se televizija čija je prisutnost u kućama Amerikanaca sve više rasla i tako je postala konkurentni medij filmovima

¹¹ Antitrustni zakon- zakon koji je razvijen od strane vlade SAD-a koji štiti potrošače od predatorskih poslovnih praksi. Ovim se zakonom osigurava postojanje poštene konkurencije i otvorenog tržišta. (investopedia.com) <https://www.investopedia.com/ask/answers/09/antitrust-law.asp>

u kino dvoranama (arcadiapublishing.com). Filmsku hollywoodsku industriju pokretalo je manje novaca nego prije stvarajući pad u stvaranju filmova i dobiti što je označilo kraj zlatne ere Hollywooda.

Nakon zlatne ere, javlja se već spomenuta „Hollywoodska renesansa“. U ovom je razdoblju proizveden relativno velik broj inovativnih filmova za koje se činilo da prelaze granice konvencionalnosti u pogledu stila i sadržaja te njihovog postojanja kao „isključivo proizvod komercijalnog i korporativnog sustava“ (King, 2002: 13). U društvenom kontekstu, razdoblje „Hollywoodske renesanse“ obilježeno je pokretima za ljudska prava, novim valom feminizma, borbama za prava homoseksualaca i rasnim pobunama. Ovakva sloboda i naglo dizanje svijesti društva utjecalo je na filmsku hollywoodsku produkciju. Mnogim filmovima je u glavnom planu „mladenačka otuđenost i pobuna“ (King, 2002: 15). Primjer takvog filma je velika uspješnica „Bonnie i Clyde“ (1967) koja je obilježila ovo renesansno razdoblje Hollywooda (Slika 2). Međutim, osim što se slavi pobuna, drugi aspekt „Hollywoodske renesanse“ istražuje elemente mračnijeg raspoloženja koji vodi do straha i deluzija (King, 2002: 18). Ovo je razdoblje također obilježeno Vijetnamskim ratom te Watergate aferom pa se u svijetu filma počela prikazivati odedena doza cinizma. Javlja se novi podžanr: triler paranoidnih teorija zavjera (King, 2002: 19). Razvoj ovoga žanra potaknula je Watergate afera zajedno sa svim prethodnim spletkama Nixonovog i Johnsonovog režima (King, 2002: 19). Watergate afera je vrlo detaljno prikazana u filmu „Svi predsjednikovi ljudi“ (1976) te je taj film odličan primjer nastalog podžanra.

Suvremeni Hollywood obilježava razdoblje nakon 70-ih godina prošlog stoljeća pa sve do danas. On je također verzija „Novog Hollywooda“, ali se razlikuje od razdoblja Hollywoodske renesanse. Naziva ga se „korporativnim Hollywoodom“. Suvremeni Hollywood obilježen je blockbusterima i velikim „event¹²“ filmovima. Producentima i hollywoodskim studijima cilj je doprijeti do široke publike. Tako su nastali blockbusteri, veliki i često puta skupi filmovi koji privlače velike mase. Oni uključuju spektakularne događaje na ekranu u kombinaciji sa specijalnim efektima (King, 2002: 50). „Godzilla“ (1998) (Slika 3) je filmski blockbuster koji je savršen primjer nove ere Hollywooda koja se poprilično odmaknula od proizvodnje filmova Hollywoodske renesanse (King, 2002: 49). Također, „Godzilla“ je „proizvod industrijskog režima koji je počeo dominirati Hollywoodom, svijet masovnih medijskih korporacija u koje se industrija apsorbirala“ (King, 2002: 49- 50). Blockbusteri se jako dobro promoviraju i

¹² Eng.event- događaj

reklamiraju te će biti prikazani na velikim platnima kako bi publika doživjela pravo filmsko iskustvo. Rizik je ulaziti u ovakve velike filmske projekte s obzirom na novac koji je uložen jer neki izuzetno dobro profitiraju dok se drugi jedva oporave od troškova. Iz tih je razloga razvijena strategija pretprodaje koja je izvukla Hollywood iz financijskih kriza u prvoj polovici 70-ih godina prošloga stoljeća (King, 2002: 54). Pretprodaja je pametan potez kada se radi o filmu koji je temeljen na popularnoj knjizi, povijesnom događaju ili stripu. Zato Hollywood voli reciklirati priče jer si na taj način smanjuje rizik od financijskog neuspjeha.

Hollywood je danas ogromna korporacija koja posjeduje niz najvećih studija. Neki od najvećih u posjedu Hollywooda su: Warner Bros., Disney, Twentieth Century Fox, Paramount, Universal, Sony Pictures/ Columbia i DreamWorks (King, 2002: 67). Hollywood profitira sa statusom „korporacije“. To mu pomaže u povećanju stabilnosti i minimaliziranju rizika (King, 2002: 67). Također, Hollywoodski studiji su postali dio različitih medijskih korporacija putem kojih je film eksploatiran te su ti „sekundarni“ izvori zarade još važniji od zarade samog filma (King, 2002: 68). Primjerice, svaka kupljena „Frozen“ slikovnica ili majica, svaka „X-men“ figurica ili svaki časopis posvećen DC herojima povećava Hollywoodsko carstvo koje će opstati i rasti još jako dugo.

Slika 2. Bonnie i Clyde (1967)

Izvor: imdb.com

Slika 3. Godzilla (1998)

Izvor: imdb.com

4. Film katastrofe kao žanr

Katastrofe su oduvijek privlačile publiku. Čak i prije filma, postojale su knjige poput „The Last Days of Pompeii“ (1833) Sir Edwarda George Bulwer- Lyttona koje su „pobuđivale apetite ljudi za masovnim uništenjem“ (Kay i Rose, 2006: 1). Bilo je logično za zaključiti da će biti jednaka pomama za gledanjem katastrofe na velikom platnu. Njemački književnik Siegfried Kracauer raspravljao je o tome zašto ljudi uživaju gledajući katastrofe. On smatra da „postoji odnos između zastrašujućih efekata prikazane katastrofe i fizičke sigurnosti gledatelja koji sjedi u kino dvorani“ (Mathias, 2020: 10). Ovaj međudnos je zaslužan za privlačnost žanra filmova katastrofe. Siegfried tvrdi da je riječ o buđenju miješanih emocija: gledatelji umjetnu katastrofu koja je prikazana na ekranu smatraju i zastrašujućim i stimulirajućim spektaklom (Mathias, 2020: 10). Ukratko govoreći, filmovi katastrofe kombiniraju užitek i teror, dok je užitek temeljen na fizičkoj sigurnosti gledatelja (Mathias, 2020: 10).

Spektakl katastrofe postoji otkad postoji i sam film. Jedan od prvih snimljenih prikaza ikad na ekranu je lokomotiva koja juri prema kameri. Gledatelji su tada bili prestrašeni jer su mislili da će lokomotiva udariti u ekran i krenuti ravno na njih te prouzročiti katastrofu (Kay i Rose, 2006: 2). Još u vrijeme nijemog filma, snimali su se kratkometražni igrani filmovi koji su prikazivali katastrofu. Jedan od najranijih poznatih nijemih filmova je „When the Earth Trembled“ (1913) o velikom potresu u San Franciscu koji se dogodio 1906-e godine. Filmski producenti oduvijek vole koristiti stvarne katastrofe u kreiranju filmova jer su strašne tragedije podloga za stvaranje dobre drame i zapleta u filmu (Kay i Rose, 2006: 1). Nakon što se dogodilo potonuće „Titanica“ 1911-e godine, deseci kratkometražnih nijemih filmova prikazali su ovu tragediju, a mnogi od tih filmova su služili kao vijesti o potopu (Kay i Rose, 2006: 1).

Slika 4. When the Earth trembled (1913): nijemi film katastrofe

Iako su se već početkom 20-og stoljeća snimali filmovi o katastrofama, prvi pravi val narativnih filmova katastrofe kreiranih od strane velikih Hollywoodskih studija pojavio se 30-ih godina prošloga stoljeća. Tada se sve češće počeo koristiti zvuk u filmu i poboljšali su se specijalni efekti¹³ bez kojih danas ne možemo zamisliti nijedan film Hollywoodske produkcije. Filmski producenti su prepoznali privlačnost katastrofa pa su počeli stvarati filmove temeljene na stvarnim katastrofama ubacujući ljubavni podzaplet (Kay i Rose, 2006:2). Pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća postaje popularan žanr znanstvene fantastike koji je utjecao na stvaranje filmova poput „When Two Worlds Collide“ (1953) o smaku svijeta te „War of the Worlds“ (1953) o invaziji izvanzemaljaca. Ovakvi filmovi fantazije omogućili su stvaranje spektakularnih vizualnih efekata poput masovnih uništenja gradova (Kay i Rose, 2006: 2).

U igranim filmovima katastrofe javnost je uživala dugi niz godina, no ovi su filmovi tek sedamdesetih godina prošlog stoljeća potpuno „prisvojili“ naziv film katastrofe. Dotada se termin filma katastrofe nije koristio samo za fikcijske filmove već i za druge filmske materijale poput snimki na kojima su zabilježene stvarne katastrofe ili filmovi koji simuliraju scenarij katastrofe čija je svrha educiranje i vježba u slučaju stvarne katastrofe (Mathias, 2020: 28). Sedamdesete godine prošloga stoljeća označuju zlatno razdoblje kinematografije filma katastrofe. U ovom su razdoblju nastali i tada vrlo popularni filmovi poput „Posejdonove avanture“ (1972), „Paklenog tornja“ (1974) ili „Aerodroma“. Filmski kritičari su ih morali na neki način obilježiti pa su ih počeli nazivati „filmovima katastrofe“ i tako zapečatili naziv žanra (Mathias, 2020: 29).

Film katastrofe možemo definirati kao vrstu filma u kojima je „pokretač radnje i središnje događanje neka prirodna, elementarna nepogoda golemih razmjera i efekta ili katastrofa izazvana ljudskim zakazivanjem ili tehnološkom greškom“ (Filmska enciklopedija, mrežno izdanje, 2019). Ono što nije navedeno u definiciji, a svakako može biti pokretač radnje su izvanzemaljske prijetnje (izvanzemaljci, meteori, komete) čija prisutnost na Zemlji čini velike katastrofe poput uništenja, istrjebljenja i slično. Frank Eugene Beaver u svojoj knjizi *Dictionary of Film Terms* ističe da je srž filma katastrofe kombinacija melodramatičnih

¹³ Specijalni efekti- „ vrlo specifični načini realizacije film. snimke i film. izražavanja; općenito, sve snimke koje se ne mogu postići konvencionalnim snimanjem, nego se stvaraju složenim metodama snimanja, fototeh. postupcima ili simuliranim radnjama i pojavama.“ (Filmska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža) <https://filmska.lzmk.hr/natuknica.aspx?ID=4864>

elemenata s naporima likova da pobjegnu od prirodne katastrofe ili katastrofe stvorena ljudskom rukom (Mathias prema Beaver, 2020: 29). Katastrofa, odnosno središnji događaj u filmu, prikazana je ili da već traje ili da tek može djelovati lokalno i globalno. Također, ona se mora prikazati „spektakularno i atraktivno uz pomoć najsloženijih tehnoloških pomagala“ (Filmska enciklopedija, mrežno izdanje, 2019). Ova vrsta filma jako voli upotrebu specijalnih i vizualnih efekata za prikazivanje masovnog uništenja s obzirom da je radnja velikog broja filmova katastrofe smještena u velikim gradovima. Na taj se način može lakše prikazati razorna moć neke elementarne nepogode, tehnološke greške ili „vanjskih neprijatelja“¹⁴.

4.1. Karakteristike filma katastrofe

Filmska industrija je paleta različitih konvencija koje opisuju neki žanr i često se slične karakteristike isprepliću u različitim filmskim žanrovima. Kombinacija karakteristika poput likova, radnje, scenografije i slično čini neki film kao cijeloviti žanr. Pa tako znamo razlikovati triler od horor filma ili akcijski film od pustolovnog. Navedeni filmski žanrovi imaju mnogo sličnih karakteristika, no one ključne ih razlikuju. Film katastrofe je teško staviti u cjelinu kao jedinstven žanr jer se često isprepliće s ostalim filmskim žanrovima, najčešće akcijskim filmom, pustolovnim ili trilerom. Neki smatraju filmove katastrofe podžanrom. Međutim, film katastrofe ima svoje ključne karakteristike i konvencije koje ga razlikuju od ostalih žanrova i koje je nužno slijediti u stvaranju filma da bi se on mogao nazvati filmom katastrofe.

Ono što je specifično u ovome žanru je karakteristični narativni element: sintaktički i semantički. Sintaktički element znači da film obuhvaća prepoznatljivu ikonografiju odjeće, obučene znanstvenike, praćenje katastrofe i kontrolne stožere, ekrane i radioprijamnike, hitne sastanke i žurne planove (Norman, 2008: 150). Semantički element označava to da do pobjede nad katastrofom neće doći ako to ne bude zajednička pobjeda koju dijele i likovi u filmu i publika koja gleda film (Norman, 2008; 150).

Glenn Kay i Michael Rose u svojoj su knjizi definirali filmove katastrofe kao kombinaciju sljedećih smjernica (2006: X):

¹⁴ „Vanjski neprijatelji“ - metafora za bića koja dolaze iz svemira (izvanzemaljce) čiji je cilj uništiti čovječanstvo.

- Skupina poznatih lica i velikih zvijezda koje igraju uloge u kojima su likovi različitih pozicija na društvenoj ljestvici
- Snažna sila prirode izvan čovjekove kontrole i protagonist koji neprekidno, ali bezuspješno upozorava društvenu zajednicu na nadolazeću opasnost
- Scene samožrtvovanja, masovnog uništenja i građana u opasnosti
- Spektakularni specijalni efekti i gomila ljudi u panici koja trči prema kameri
- Često isprepletana ljubavna tematika te jezive i razrađene scene umiranja.

Mnoštvo je još karakteristika filmova katastrofe koje su vrlo specifične baš za spomenuti žanr. Filmovi katastrofe se ponekad izjednačavaju s akcijskim ili pustolovnim filmom, ali postoji bitna razlika: akcijski i pustolovni filmovi su znatno više obiteljski žanr nego film katastrofe. Žanr filma katastrofe je okarakteriziran raspoloženjem prijetnje i užasa (Yacowar, 2003: 284). U njemu se nagomilava neizvjesnost i prikazuje glavnog lika u stvarnoj, ponekad prividno bezizlaznoj opasnosti (pagetgscefilm.wordpress.com, 2012). Zbog toga je u Hollywoodskim filmovima katastrofe kockanje ponavljajući aparat. Izvlačenje slamki, bacanje novčića i slične kockarske igre navode na „zagonetnost sudbine i ljudske pokušaje da izmjene svoju sudbinu“ (Yacowar, 2003: 285).

4.1.1. Ponavljajući tipovi likova

Velika pozornost u filmovima katastrofe, kao i u drugim filmskim žanrovima, posvećuje se likovima i odnosima između njih. Osim katastrofalnog događaja koji pokreće radnju, veliku ulogu imaju likovi koji se za vrijeme katastrofe sukobljavaju međusobno ili s okolišem dok pokušavaju preživjeti (liveabout.com, 2019). U filmovima katastrofe cilj je ujediniti publiku s likovima u filmu (Norman, 2008: 150). Publika se voli poistovjećivati s likovima, navijati za njih ili se ljutiti na glavne negativce.

U filmovima katastrofe često će se u glavnim ulogama pojaviti velike Hollywoodske zvijezde koje nose čitavu radnju. Glumački miljenici poput Brad Pitta u „Svjetskom ratu Z“ (2013), Dwayne Johnsona u „San Andreasu“ (2015) ili Bruce Willisa u „Armageddonu“ (1998) proslavili su navedene filmove katastrofe. Spomenuti glumci igraju uloge protagonista koji, kao što su Kay i Rose spomenuli, upozoravaju zajednicu na opasnost, a često puta uzmu stvari sami u svoje ruke u borbi s katastrofom te na taj način postaju herojem. U filmovima katastrofe postoji više vrsta heroja. Često su heroji „laici s praktičnošću, ali bez stručnog znanja o nastaloj katastrofi“ (Yacowar, 2003: 289). Jedan od publici emotivno najomiljenijih heroja je Jack Dawson kojeg je utjelovio američki glumac Leonardo DiCaprio u filmu katastrofe s najvećom zaradom „Titanicu“ (Slika 5). Jack Dawson je siromašni slikar koji je slučajno osvojio karte za *Titanic* i nema nikakvog stručnog znanja o brodovima ili spašavanju, ali je zbog načina na koji je svladao katastrofalnu situaciju osvojio srca mnogih gledatelja te postao herojem. U poznatom filmu katastrofe „Vulkan“ (1997) američka zvijezda Tommy Lee Jones glumi Michaela Roarka, gradskog upravitelja za hitne slučajeve okruga Los Angelesa. Michael nije geolog ili seizmolog, ali nakon što je udario potres i potom izbila lava na površinu, svim je silama pokušao skrenuti put protoka lave kroz ulice Los Angelesa i spasiti društvenu zajednicu. Njegova požrtvornost i ozbiljno prihvaćanje vlastite dužnosti čine ga herojem.

Gotovo uvijek uz heroje u filmovima dolaze i negativci. U filmovima katastrofe sam izvor prijetnje se ne može smatrati „zločincem“ filma jer je prevelik i nedostaje mu osobnosti da bi igrao tu ulogu (Norman, 2008: 149). U Hollywoodskim filmovima katastrofe iznimka mogu biti filmovi o napadima izvanzemaljaca gdje su izvanzemalcima dane ljudske osobine, odnosno svijest koju ljudski um može razumijeti. Međutim, većinom su izvanzemaljska bića prikazana kao „oni drugi“, pojedini likovi ostvare bliski susret s njima, ali ne postoji nikakav dijalog i komunikacija pa samim time nema sukoba koji razdvaja heroja od negativca. Takva bića imaju jedan cilj, ponekad neobjašnjiv i zna se da istrebljenje dolazi, a sukobi se događaju

između „ljudskih“ likova. Čak se i u filmu s čudovištima poput „Godzille“ (1998 i 2014) ova neman ne smatra „zločincem“ već kreacijom nuklearnog testiranja. Negativci su ljudi koji su ga stvorili. Negativci filma katastrofe su anti-socijalni elementi u zajednici: nepouzdana, korumpirani i sebični (Norman, 2008: 150). Često puta u katastrofi svi sistemi zakažu i iznevjere (Yacowar, 2003: 289). Političari su korumpirani, crkva je najčešće odsutna, a policija je ili odsutna ili skeptična oko svega što nije poznato (Yacowar, 2003: 289). U filmu „2012“ (2009) svjetski vođe tajno grade podvodne arke koje će ih spasiti od potopa, a karta od milijardu dolara po osobi je očit dokaz da će preživjeti samo oni bogati te da je i dalje cilj profit što pokazuje korumpiranost i sebičnost. Negativci su i oni likovi koji sprječavaju heroje da upozore ostale na opasnost koja dolazi zbog toga što ne vjeruju ili istina ne pogoduje njihovom statusu. U filmu „Potres“ (1974) negativci su službenici u Seizmološkom institutu koji ignoriraju upozorenja diplomiranih studenata jer se boje „gubitka ugleda i moguće zaklade“ (Yacowar, 2003: 285).

Stručnjaci i profesionalci u određenom području koje je usko vezano uz katastrofu koja se dogodila su još jedan ponavljajući tip likova u filmovima katastrofe. Njihovo znanje pruža osnovni činjenični okvir drame. (Yacowar, 2003: 288). Stručnjaci skoro nikada nisu sposobni kontrolirati katastrofalne sile koje su se oslobodile već je njihova uloga mjerenje i proučavanje tih sila (Yacowar, 2003: 288). Međutim, uloga stručnjaka ne mora uvijek biti puko objašnjavanje znanstvene strane katastrofe već ih njihova primjena znanja u spašavanju zajednice ili čovječanstva može oblikovati u heroje filma. U „Danu nezavisnosti“ (1996), komercijalno najuspješnijem Hollywoodskom filmu katastrofe, glavni heroji su kapetan Steven Hiller (Will Smith) i David Levinson (Jeff Goldblum). David je satelitski inženjer koji spašava čovječanstvo stvaranjem računalnog virusa protiv izvanzemaljaca. Svojim znanjem i izlaganjem vlastitoga života opasnosti za više dobro čini ga pravim herojem filma. Stručnjaci mogu biti heroji u filmovima o pandemijama gdje je lijek u obliku cjepiva ili tablete jedini način da čovječanstvo ne izumre. Stručnjaci u takvim filmovima često puta idu preko svojih granica kako bi što prije spasili zajednicu. U filmu „Zaraza“ (2011) skupina stručnjaka pokušava zaustaviti širenje smrtonosnog virusa i pronaći lijek. Epidemiologa dr. Erin Mears koju je utjelovila američka glumica Kate Winslet, pravi je heroj filma jer je neprekidno radila na terenu pokušavajući otkriti prve kontakte i način na koji se ponaša virus od kojeg je na kraju i umrla.

Slika 5. Titanic (1997): Film katastrofe s najvećom zaradom

Izvor: imdb.com

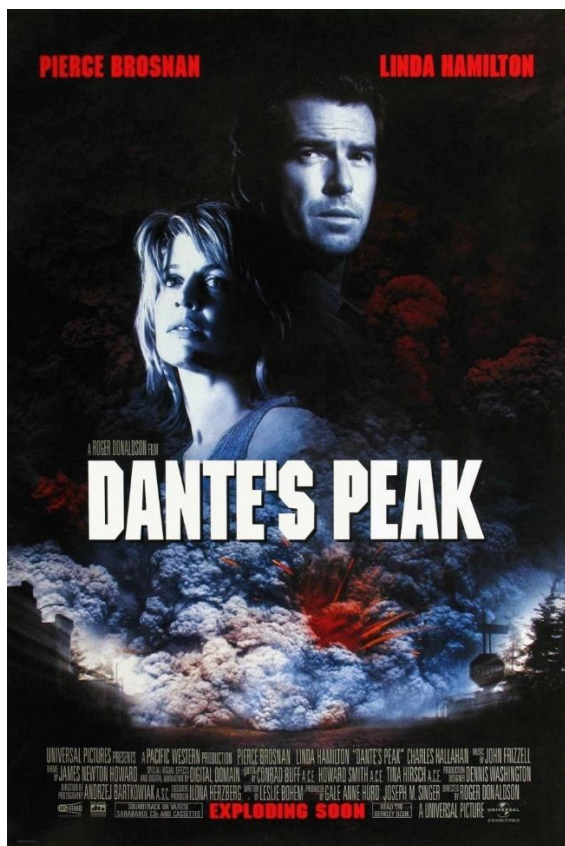
4.1.2. Odnosi između likova

Glenn Kay i Michael Rose su spomenuli da u filmovima katastrofe igraju likovi na različitim društvenim pozicijama (2007: X). Velika Hollywoodska uspješnica „Posejdonova avantura“ idealan je prikaz različitih društvenih slojeva na jednom mjestu: ministar, bivša prostitutka, detektiv, pjevačica na brodu i posada broda. Iako su im sudbine na kraju filma različite, sve ih je pogodila ista katastrofa u kojoj postoje dva načina odnosa između likova: međusobni sukobi i međusobno pomaganje. Yacowar kaže kako bi se „materijalne brige- i naše razlike- svakodnevnog života trebale odbaciti u sjenu smrti u filmovima katastrofe“ (2003: 285). Glavna poanta je ukazati na to da katastrofa ne bira koga će pogoditi i ne radi razlike između pripadnika različitih društvenih pozicija. Katastrofa napada sve jednako. To znači da se ljudi moraju udružiti protiv propasti pa osobne ili društvene razlike padaju u drugi plan (Yacowar, 2003: 287).

Obitelj i obiteljski odnosi česta su dramska okosnica filma katastrofe. Ponekad je radnja usmjerena isključivo na jednu obitelj koja je opkoljena katastrofom. Stavljanje u fokus obiteljskih figura i njihovih međusobnih odnosa u trenutku katastrofe, emotivno djeluje na publiku koja tada jače doživi katastrofu. U filmu „Dan poslije sutra“ (2004) (Slika 7) meteorolog pokušava doći do zaleđenog New Yorka po svoga sina, a u „Danteovom vrhu“ (Slika 6) djeca uzimaju automobil kako bi spasili svoju baku od erupcije. Briga za članove obitelji u katastrofi i žrtvovanje za iste, čini katastrofu još dramatičnijom.

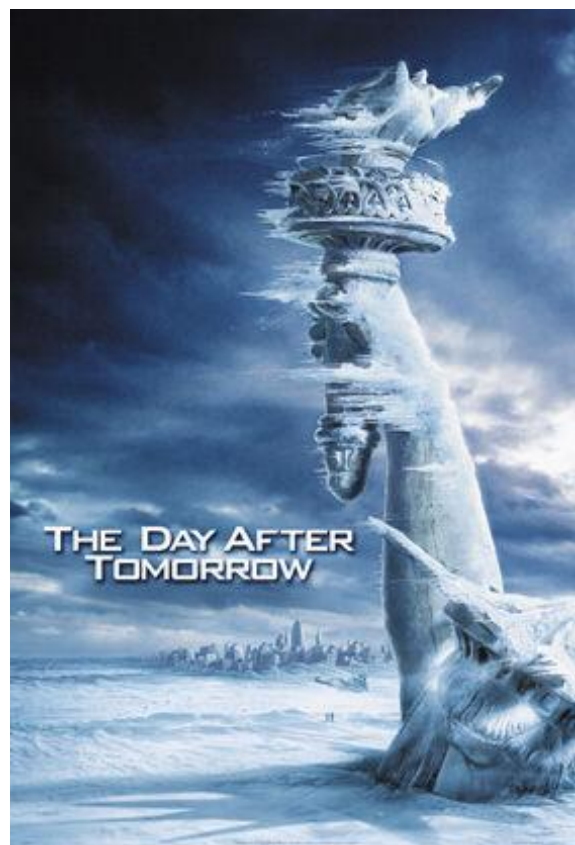
Ako nešto više djeluje emotivno na publiku od obiteljskih veza, onda je to ljubavna priča. Katastrofa je glavni zaplet, ali gotovo uvijek postoji ljubavni podzaplet. „Romantika je vitalni aspekt tenzije između društvenog instinkta i nesebičnosti“ (Yacowar, 2003: 290) što znači da se u filmovima katastrofe likovi često žrtvuju za one koje vole stavljajući njihov život prije svoga. Ljubavna radnja i žrtvovanje stvara heroje filma i romantika će uvijek privući publiku. Idealan primjer je „Titanic“ koji objedinjuje sve elemente ljubavne priče, između ostaloga i zabranjenu ljubav zbog klasne nejednakosti. Jack je pravi primjer heroja filma katastrofe čija je glavna vrlina „sposobnost da voli“ (Yacowar, 2003: 290).

Slika 6. Danteov vrh (1997)

Izvor: imdb.com

Slika 7: Dan poslije sutra (2004)

Izvor: imdb.com

4.1.3. Izolacija i neposrednost vremena i prostora

U filmovima katastrofe cijela zajednica je u opasnosti, ponekad čak i cijeli svijet. Katastrofa uvijek može pogoditi i neku manju grupu ljudi koja predstavlja svoju zajednicu, ali ovaj žanr ne prikazuje opasnost i sudbinu pojedinca (Yacowar, 2003: 285). Bez obzira na to što je u nekim filmovima katastrofe uništenje zahvatilo cijeli svijet, glavna ideja filma katastrofe je izolacija. Zemlje su odsječene jedne od drugih, svi sustavi su pali, radio prijammnici ne rade i komunikacija je nepostojeća. Zajednici koja je u opasnosti nitko ne može pomoći. Likovi su zaglavljani zajedno bez izlaza (Yacowar, 2003: 286). Često će mjesto radnje biti neko izolirano područje do kojeg je teško doći (oceani, otoci, planine) ili u mjestu kojeg je katastrofa potpuno odsjekla od drugih kao što je u „Paklenom tornju“ (1974) požar odsjekao ljude u tornju od ostatka vanjskog svijeta. Izolacija je jako važna karakteristika ovoga žanra. Film katastrofe pomoću nje prikazuje ljude kao izolirana bića, bespomoćna protiv opasnosti svijeta (Yacowar, 2003: 287).

Film katastrofe cilja na neposrednost (Yacowar, 2003: 287). Ne postoji udaljavanje u vremenu ili mjestu već smo ugroženo društvo mi sami. Za očekivati je da će se u većini Hollywoodskih filmova radnja biti smještena u suvremenoj Americi. Pa je tako u američkoj adaptaciji „Rata svjetova“ mjesto radnje premješteno iz H.G.Wellsovog Londona u sadašnji Los Angeles (Yacowar, 2003:284). Osim ako nije riječ o znanstvenoj fantastici u kojoj se katastrofa događa u budućnosti ili adaptaciji stvarnih katastrofa iz prošlosti, filmovi katastrofe su smješteni u razdoblje u kojem mi živimo. Vrijeme je uvijek linearno te je vremenski period od opasnosti pa sve do udara katastrofe vrlo kratko. Također, ne postoji odmak od odjeće i kostima već su likovi obučeni jednako kao naše suvremeno društvo. Ove konvencije zaokružuju poantu filma katastrofe da se publika poistovjeti s likovima, uživi u likove i što snažnije doživi katastrofe koje se mogu dogoditi u našem vremenu.

4.2. Vrste filmskih katastrofa i žanrovi

Produkcija Hollywoodskog filma katastrofe je prisutna u punom jeku zadnjih pedeset godina. U tom periodu pojavile su se razne tematike koje pokreću radnju u ovakvom žanru. Inspiracija su svakako bili razni katastrofalni događaji u svijetu koji su preneseni u film. Sve je više filmova katastrofe koji prikazuju masovna uništenja ili razne invazije koje dolaze iz svemira. To su scenariji „što ako“ koji jako dobro prolaze kod publike. Različite tematike stvorile su više vrsta filmova katastrofe. U svakoj vrsti se isprepliću razni drugi žanrovi. Film katastrofe se definira kao žanr sam za sebe, ali često prikaz katastrofe i općenito radnje objedinjuje i neki drugi žanr. Pa tako možemo za neki film da je riječ o filmu katastrofe i akciji.

Najčešća vrsta katastrofe u ovome žanru su prirodne katastrofe. One obuhvaćaju sve vrste elementarnih nepogoda golemih razmjera. Ova vrsta katastrofe nije uzrokovana ljudskom rukom i često podsjeća na činjenicu da ljudi ne mogu kontrolirati sile prirode. Prirodne katastrofe podrazumijevaju sljedeće nepogode: erupciju vulkana, tropske oluje i poplave, tsunamije, potrese i slično. Često je jedna nepogoda posljedica druge, kao na primjer potres koji uzrokuje tsunami. Filmovi koji prikazuju poplave ili erupcije vulkana nose moralnu težinu obnovljenih priča o Pompejima, Sodome i Gomore (Yacowar, 2003: 278). Filmovi s prirodnim katastrofama često su kombinacija pustolovnog i akcijskog žanra te trilera.

Biološke katastrofe su vrsta filma katastrofe koja obuhvaća pandemije, viruse, infekcije te razna oboljenja koja prijete izumiranju većine populacije. U ovakvim filmovima katastrofa je na globalnoj razini. Biološke katastrofe traju i u filmu je lako prikazati sve faze stanja uma ljudske populacije. U ovoj vrsti filma katastrofe često puta ljudi postanu animalni: izgube osjećaj civiliziranosti i ljudskosti, spremni su učini sve kako bi sebe spasili i zastrašujuće metode „rješavanja“ zaraženih osoba postaju normalne. Filmovi s biološkim katastrofama pravi su primjer izjave da „katastrofe obično stvaraju anarhiju bez zakona“ (Yacowar, 2003: 288). Ovakvi filmovi se najčešće isprepliću s trilerom pa čak i horor žanrom.

Osim katastrofa koje se događaju neovisno o ljudima, postoje vrste katastrofa izazvane ljudskom pogreškom i zakazivanjem. Te greške mogu biti namjerne ili slučajne. Ova vrsta katastrofe podrazumijeva tehnološke ili znanstvene greške te kvarove s velikim posljedicama i rezultiraju krizom. U ovu vrstu ubrajaju se i nuklearne greške koje dovode do radijacije i toksičnog otpada što se smatra ekološkom katastrofom. Ekološka katastrofa je također bilo

kakvo zagađenje koje dovodi u opasnost ne samo ljudsku populaciju, već kompletni ekosustav koji je nužan za ljudsko preživljavanje. U navedenim vrstama filmova katastrofe ljudi su na najdramatičniji način kažnjeni za vjerovanje u svoj rad i gubitak kontrole nad istim (Yacowar, 2003: 279). Ove vrste se najčešće isprepliću s trilerom i akcijskim žanrom te dramom.

Vrlo popularna vrsta filmova katastrofe su natprirodne katastrofe koje uključuju sve prijetnje koje dolaze iz svemira kao što su invazije izvanzemaljaca i stranih organizama te udare asteroida i kometa. Takve katastrofe možemo svrstati pod naziv sci-fi¹⁵ katastrofa, odnosno katastrofa znanstvene fantastike. Također, u ovu vrstu se ubrajaju i čudovišta koja dolaze iz svemira ili su napravljeni ljudskom rukom. Ponekad su čudovišta iz svemira sama po sebi zastrašujuća iako nisu konkretno zlonamjerna (Yacowar, 2003: 280). Zombiji se također ponekad smatraju čudovištima, a mogu se svrstati i u kategoriju biološke katastrofe ukoliko je riječ o virusu i zombiji su zapravo bolest. Udari kometa i asteroida su u filmovima katastrofe najčešće prikazani kao kraj svijeta koji tek dolazi, odnosno postoji opasnost od udara i to se mora spriječiti dok nije prekasno.

Nesreće su još jedna specifična vrsta katastrofe. One često podrazumijevaju putovanja, a najuobičajenija katastrofa putovanja uključuje letenje (Yacowar, 2003: 279). Katastrofe s letenjem su temeljene na poznatom ljudskom osjećaju straha i nesigurnosti od letenja (Yacowar, 2003: 279). U nesreće se također ubrajaju brodolomi i požari u zgradama. Ova vrsta katastrofe vrlo dobro pokazuje izolaciju gdje su likovi odcijepljeni od „ostatka svijeta“ i moraju se osloniti jedni na druge. Filmovi katastrofe o nesrećama su gotovo uvijek kombinacija pustolovnog i akcijskog žanra.

¹⁵ eng.Science fiction- znanstvena fantastika

5. Hollywoodska produkcija filmova katastrofe kroz razdoblja (od 1970. do danas)

Žanr filma katastrofe uvijek je bio i nastavit će biti relevantan našem vremenu. On kroz razdoblja prikazuje užase koje proživljavamo, izvjesne političke stvarnosti te prati prirodu slavnih glumaca koji se pojavljuju kroz desetljeća i koristi se tehnologijom kojom se svi ovi elementi mogu prenijeti na ekran (Kay i Rose, 2007: xii). Filmovi katastrofe imaju potencijal uhvatiti srž svakog pojedinog razdoblja. Ponekad filmovi katastrofe imaju simbolični suvremeni značaj pa je film „Airport 75“ prikazao nešto od post- Nixonove Amerike u sceni gdje se avion ruši prema planinama s rupom na mjestu gdje bi trebao sjediti pilot (Yacowar, 2003: 291). Neki su filmovi katastrofe potaknuti klimatskim promjenama pa prikazuju posljedice velikih razmjera. Međutim, osim što se hvataju za stvarne društvene događaje, filmovi katastrofe su inspirirani jedni drugima. Filmske produkcijske kuće su željne imitirati ili se graditi na prijašnji uspjeh (Norman, 2008: 156). Pa je tako veliki uspjeh „Dana nezavisnosti“ sigurno utjecao na nastajanje filmova kao što su „Armageddon“ i „Žestoki udar“ (1998) dvije godine poslije (Norman, 2008: 157). Kao i u ostalim filmskim žanrovima, ako postoji formula koja je uspješna, ona će se slijediti još dugi niz godina što su pokazali brojni filmovi katastrofe koji su postigli veliku zaradu (Slika 8).

Slika 8. Prikaz TOP 10 filmova katastrofe s najvećom zaradom (1970- 2021)

Rank	Title	Lifetime Gross	Max Theaters	Opening	Open Th	Release Date	Distributor
1	Titanic	\$600,788,188	3,265	\$28,638,131	2,674	Dec 19, 1997	Paramount Pictures
2	Independence Day	\$306,169,268	2,977	\$50,228,264	2,882	Jul 3, 1996	Twentieth Century Fox
3	Gravity	\$274,092,705	3,820	\$55,785,112	3,575	Oct 4, 2013	Warner Bros.
4	Twister	\$241,721,524	2,808	\$41,059,405	2,414	May 10, 1996	Warner Bros.
5	War of the Worlds	\$234,280,354	3,910	\$64,878,725	3,908	Jun 29, 2005	Paramount Pictures
6	World War Z	\$202,359,711	3,607	\$66,411,834	3,607	Jun 21, 2013	Paramount Pictures
7	Armageddon	\$201,578,182	3,184	\$36,089,972	3,127	Jul 1, 1998	Walt Disney Studios Motion Pictures
8	Godzilla	\$200,676,069	3,952	\$93,188,384	3,952	May 16, 2014	Warner Bros.
9	The Day After Tomorrow	\$186,740,799	3,444	\$68,743,584	3,425	May 28, 2004	Twentieth Century Fox
10	The Perfect Storm	\$182,618,434	3,407	\$41,325,042	3,407	Jun 30, 2000	Warner Bros.

izvor: boxofficemojo.com

Zlatno doba filmova katastrofe su 70-e godine prošloga stoljeća. Ponovno rođenje ovoga žanra započelo je filmom „Aerodrom“ (Slika 9) koji je postao velika Hollywoodska uspješnica. „Aerodrom“ je film nastao prema istoimenoj noveli koja je u to vrijeme bila vrlo popularna i čitala se poput sapunice. Pisci su otkrili aviotransport kao novi izvor straha, a to su slijedili i scenaristi filmova. Universal Pictures je potrošio velike količine novaca kako bi napravio filmsku verziju „Aerodrom“ novele i mudro zapošljavao velike zvijezde koje će igrati glavne uloge što je rezultiralo ogromnim uspjehom filma (Kay i Rose, 2007: 3). Veliku ulogu u stvaranju zlatnog doba filmova katastrofe imao je producent Irwin Allen koji je volio ideju filmske sapunice i poželio je nadmašiti već popularni „Aerodrom“. Allen je zadržao elemente sapunice i ubacio više Hollywoodskih zvijezda te poboljšao specijalne efekte i nastao je film „Posejdonova avantura“ (Kay i Rose, 2007: 4) (Slika 10). Ovaj je film oborio rekorde i ostale produkcijske kuće su počele snimati nastavke filmova katastrofe (Kay i Rose, 2007: 4). „Aerodrom“ je dobio čak svoja tri nastavka, a nakon „Posejdonove avanture“ krajem 70-ih slijedio je nastavak filma pod nazivom „Posljednja Posejdonova avantura“ (1979). Nakon spomenutih velikih uspješnica, Hollywood je počeo stvarati filmove sa svakim mogućim scenarijom koristeći se formulom „Posejdonove avanture“ i „Aerodroma“. Tako su nastajali filmovi sa scenarijem vulkana, poplava, požara i potresa pa je ovo razdoblje donijelo velike naslove prirodnih katastrofa kao što su „Potres“ i „Pakleni toranj“. Čak su postali popularni filmovi o ubojitim pčelama pa su tako nastali filmovi „The Savage Bees“ (1976) i „The Bees“ (1978). Irwin Allen također nije mogao odoljeti pomami za pčelama ubojicama pa je napravio visokobudžetni film „Roj“ koji nije dobro prošao kod publike (1978) (Kay i Rose, 2007: 4).

Slika 9. Aerodrom (1970)

Izvor: imdb.com

Slika 10. Posejdonova avantura (1972)

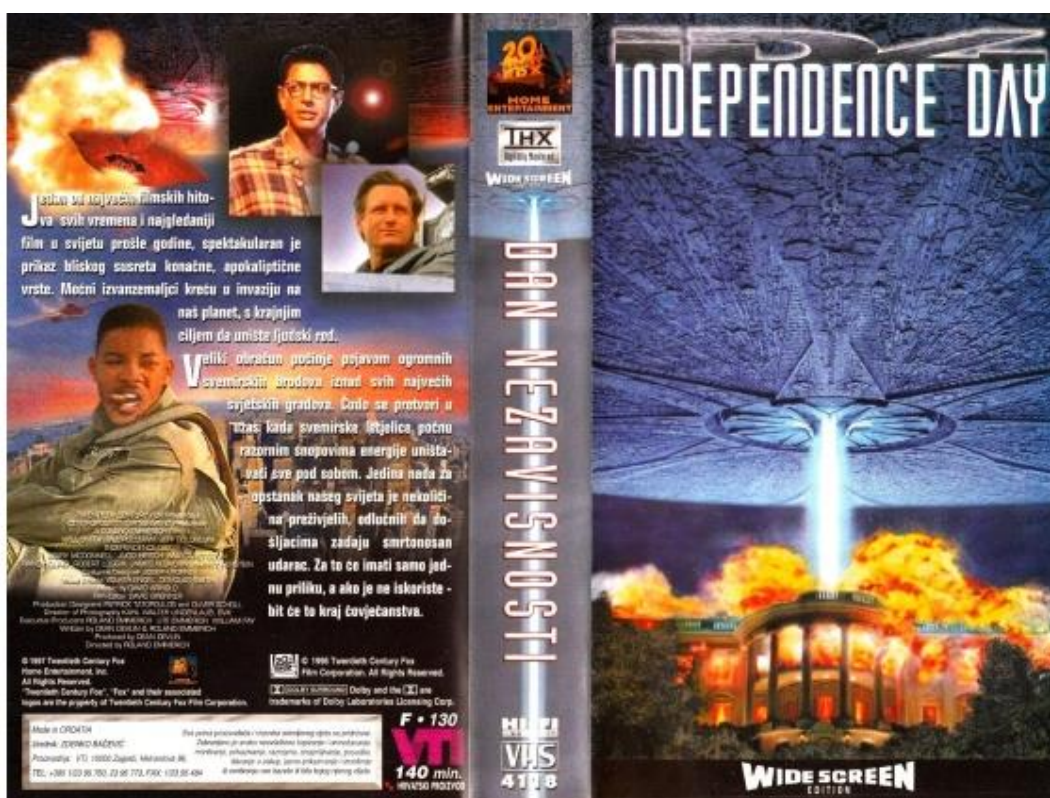
Izvor: imdb.com

Kraj 70-ih zatvorio je jedno poglavlje i istrošio ideje pa su uslijedile teške godine za ovaj žanr. Tada su se počele pojavljivati parodije na popularne filmove katastrofe. Takvoj vrsti filma pripada film „Ima li pilota u avionu?“ (1980) koji je vidljivo parodija na uspješnicu iz sedamdesetih. Kada konvencije žanra postanu dovoljno dobro poznate da ih se koristi za smijeh u parodijama, tada žanr počinje zastarijevati (Yacowar, 2003: 283). Međutim, osamdesete godine prošlog stoljeća obilježila je velika nuklearna katastrofa, Černobilska nuklearna nesreća. Hladni rat je još uvijek trajao i bilo je za očekivati da će se početi snimati filmovi o nuklearnim katastrofama. Tematika takvih filmova katastrofe je bila mračna i vrlo ozbiljna. Namjera je bila da se pokažu užasi koji bi se mogli dogoditi ako započne nuklearni rat (Kay i Rose, 2007: 5). Ova vrsta filmova katastrofe počela je izumirati kako su se poboljšali odnosi između SSR-a i SAD-a te je Hladni rat završio (Kay i Rose, 2007: 5). Ovo razdoblje završava s vrlo snažnim filmom nuklearne katastrofe „Miracle Mile“ (1988).

Nova zlatna era filmova katastrofe vraća se devedesetih godina prošlog stoljeća. U ovom razdoblju masovni mediji su se počeli širiti što je omogućilo pristup informacijama iz cijeloga svijeta pa su vijesti i naslovnice postale izvor za filmove katastrofe (Kay i Rose, 2007: 5).

Početak devedesetih obilježili su filmovi o Černobilu, korejskoj avionskoj tragediji, još jednom potresu u Kaliforniji i ogromnom izljevu nafte nakon potonuća *Exxon Valdeza* (Kay i Rose, 2007: 5). U ovom je razdoblju snimljeno mnoštvo filmova po stvarnim katastrofama. Pa je tako James Cameron snimio novu adaptaciju „Titanica“ koja je postala film s najvećom zaradom i tu je titulu držao do 2009-e godine dok njegovo mjesto nije zauzeo „Avatar“. Početkom devedesetih također je porasla zabrinutost oko povećanja ozonskih rupa, kiselih kiša, efekta staklenika i prvih znakova globalnog zatopljenja pa su do sredine desetljeća glavne ekološke brige postale klimatske promjene (Norman, 2008: 152). Ipak, Hollywood nije stavio ekološke probleme u prvi plan već se počelo snimati sve više filmova sci-fi katastrofa u kojima je glavna tematika spašavanje planeta od potpunog uništenja koje dolazi iz svemira. Tako su nastali uspješni sci-fi filmovi katastrofe o udarima asteroida „Armageddon“ i „Žestoki udar“. U stvaranju filmova katastrofe, producenti su vukli inspiraciju iz filmova katastrofe 70-ih godina prošlog stoljeća. Roland Emmerich je po uzoru na filmove iz 70-ih stvorio veliku filmsku uspješnicu, sci-fi katastrofu „Dan nezavisnosti“ (Slika 11). Filmaši 90-ih godina su shvatili da mogu zajedno iscijediti svaki koncept filmova katastrofe iz prošlosti (Kay i Rose, 2007: 5). Vratile su se elementarne nepogode i putovanja kao katastrofa na ekrane. Također, tehnike specijalnih efekata su se poboljšale pa su hollywoodski producenti uvidjeli da su filmovi katastrofe savršen žanr za pokazivanje evolucije tehnologije koja će zadiviti publiku. Kombinacijom stvarnih događaja, društvenih problematika, visoke tehnologije i tematika iz prošlosti filmova katastrofe nastali su vrhunski filmovi: „Živi“ (1993) temeljen na istinitom događaju o ragbi timu koji se srušio avionom u planine, već spomenuti „Titanic“, dva filma o erupciji „Vulkan“ i „Danteov vrh“ te također spomenuti filmovi o udarima asteroida „Armageddon“ i „Žestoki udar“. U ovom razdoblju je također nastala filmska uspješnica o biološkoj katastrofi „Izvan kontrole“ (1995) te par filmova o tornadima. Devedesete godine su donijele parove filmova istih vrsta katastrofa koji su se natjecali na tržištu otimajući pažnju (Kay i Rose, 2007: 5).

Slika 11. Dan nezavisnosti (1996)

Izvor: imdb.com

Početak 21. stoljeća obilježen je 9/11 terorističkim napadima protiv SAD-a koji su čitavu Ameriku, a i svijet ostavili u šoku. Nakon napada, svi filmovi katastrofe koji su bili u procesu produkcije su odmah otkazani (Norman, 2008: 156). Idućih par godina izašli su samo filmovi katastrofa „sigurnih“ tema poput filma „Jezgra“ (2003) u kojem se događaju nemiri u elektromagnetskom polju Zemlje ili prerada filma iz 1998. godine „Godzilla“ (Norman, 2008: 156). Nakon tog početnog razdoblja „mirovanja“ filmova katastrofe, kreće novi val s filmom „Dan poslije sutra“ u kojem se prikazuju velike posljedice klimatskih promjena koje dovode do novog ledenog doba. Iako se o globalnom zatopljenju nastavlja razgovarati u još većoj mjeri, Hollywood nije stvorio mnogo filmova na tu tematiku. Iznimka je film „2012“ redatelja Rolanda Emmericha koji je nastao prema predviđanjima Maya da će do Sudnjeg dana doći 2012. godine poravananjem planeta (mashable.com, 2020). Umjesto snimanja filmova o globalnom zatopljenju, redatelji su kreirali svoje vizije Sudnjeg dana na Zemlji. Sve više se počela popularizirati ideja o invazijama izvanzemaljaca koji su uzrok kraja čovječanstva kakvog znamo. Najznačajniji film ove tematike u ovom desetljeću je adaptacija istoimene

novele „Rat svjetova“, a za njim odmah slijedi prerada filma iz 1951. godine „Dan kad je Zemlja stala“ (2008). Ovo razdoblje je obilježeno dominacijom sci-fi katastrofa uz mnoštvo filmova koji opisuju kraj Zemlje i čovječanstva udarima meteora i izvanzemaljskim invazijama. Krajem desetljeća izlaze filmovi „Ja sam legenda“ koji prikazuje apokaliptično vrijeme nakon zaraze virusom koji pretvara ljude u zombije i film „Epidemija“ o širenju smrtonosnog virusa (2009) što postavlja novu opsjednutost bioloških katastrofa u narednom desetljeću.

Posljednjih deset godina vrste filmova katastrofe se nisu značajno promijenile. Postali su popularni filmovi o pandemijama što su dokazali filmovi „Svjetski rat Z“ (Slika 12) o pandemiji zombija i film „Zaraza“ (Slika 13) o pandemiji smrtonosnog virusa. Također, briga o klimatskim promjenama nije nestala već se povećala te se u zadnjih deset godina najviše govori o globalnom zatopljenju. Ipak, Hollywood i dalje ignorira klimatske promjene i nema mnogo filmova katastrofe koji obrađuju tu tematiku. Jedan razlog tome može biti taj što je globalno zatopljenje dug proces i ne pristaje žanru katastrofe. U ovome žanru katastrofa se događa iznenada ili je predviđena da udari u kratkom vremenskom periodu. Teško je prikazati globalno zatopljenje: „Ledenjaci ne eksplodiraju na isti način kao avion koji se ruši ili kao zgrada pogođena velikim svemirskim kamenom“ (nickredfern.wordpress.com). Jedna o pretpostavki je također ta da globalno zatopljenje nije katastrofa koja se može riješiti u dva sata filma gdje postoji heroj. Hollywood ne želi udaljiti publiku podsjećajući je da je propast Zemlje naša krivica (bbc.com). U ovome desetljeću popularna je produkcija filmova katastrofe s tematikom ekstremnih vremenskih uvjeta. Najznačajniji filmovi u toj kategoriji su „Geostorm“ (2017) u kojem sateliti upravljaju vremenom te film „Oluja stoljeća“ (2014) čija radnja prati skupinu ljudi željnih za dokumentiranjem snažnih udara tornada. Veliki uspjeh u ovom desetljeću je doživio film prirodne katastrofe „San Andreas“ koji prikazuje klasično masovno uništenje Los Angelesa nakon velikog potresa.

Slika 12. Svjetski rat Z (2013)

Izvor: imdb.com

Slika 13. Zaraza (2011)

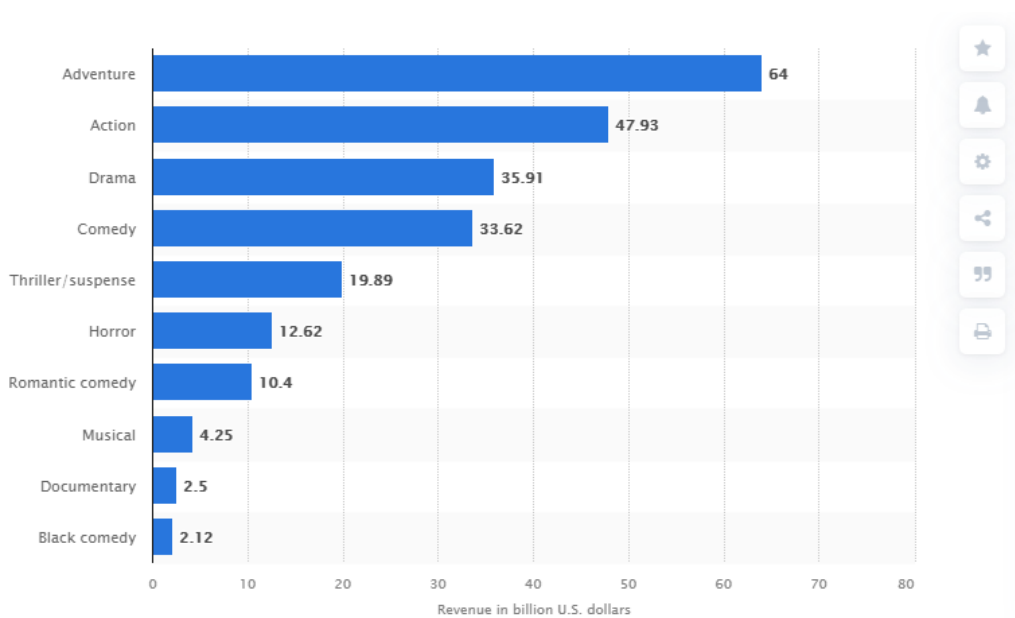

Izvor: imdb.com

Cijeli opisani period od 1970-ih godina pa do danas filmske produkcijske kuće ulažu velike količine novaca u stvaranju kvalitetnih i nezaboravnih filmova katastrofe. Filmovi poput „Dana nezavisnosti“ i „Titanica“ su iznimno skupi filmovi, ali su također donijeli Hollywoodu enormnu zaradu. Ovi spomenuti filmovi su ujedno i filmovi s najvećom zaradom ikad unutar žanra filmova katastrofe. No, oni nisu iznimke. Ako promatramo spomenuti vremenski period stvaranja filmova katastrofe, devedesete godine donijele su najviše filmskih uspješnica ovoga žanra. Mnogi od tih filmova poput „Rata svjetova“ i „Armageddona“ nalaze se među najprofitabilnijim filmovima katastrofe. Neki od navedenih filmova katastrofe su bili nominirani za Oscara i osvojili Oscar nagradu što također povećava zaradu filma. Film katastrofe nikada neće izumrijeti iz dva razloga: publiku će uvijek privlačiti katastrofe na ekranu i film katastrofe uvijek dolazi u kombinaciji s nekim drugim žanrom. Prema definiciji filma katastrofe, ovaj žanr često dolazi u kombinaciji s akcijom ili pustolovnim žanrom. Stvarati filmove koji u sebi imaju akciju ili pustolovni dio je iznimno profitabilno. Prema podacima o ukupnom prihodu od prodaje karata, najpopularniji žanrovi u Sjevernoj Americi

su avantura i akcija (Slika 14) te upravo ovi žanrovi imaju najveći tržišni udio (Slika 15). Prema ovim saznanjima, akcijski ili pustolovni filmovi katastrofe bi trebali ostvarivati najveći profit.

Slika 14. Prikaz najpopularnijih filmskih žanrova u Sjevernoj Americi (1995- 2021)

Izvor: statista.com

Slika 15. Prikaz tržišnog udjela svakog filmskog žanra (1995- 2021)

Market Share for Each Genre 1995-2021					
Rank	Genre	Movies	Total Box Office	Tickets	Share
1	Adventure	1,095	\$64,350,115,483	9,195,932,575	27.22%
2	Action	1,087	\$48,512,992,585	6,827,476,221	20.52%
3	Drama	5,455	\$35,571,994,934	5,437,268,214	15.04%
4	Comedy	2,405	\$33,729,067,082	5,170,940,990	14.27%
5	Thriller/Suspense	1,179	\$19,777,711,275	2,875,789,180	8.26%
6	Horror	707	\$13,195,072,161	1,890,625,207	5.58%
7	Romantic Comedy	624	\$10,441,209,709	1,685,434,518	4.42%
8	Musical	200	\$4,278,713,889	566,886,305	1.81%
9	Documentary	2,400	\$2,506,142,725	374,637,683	1.06%
10	Black Comedy	213	\$2,185,433,323	319,798,811	0.92%
11	Western	91	\$1,292,566,792	187,660,722	0.55%
12	Concert/Performance	77	\$397,082,090	54,088,725	0.17%
13	Multiple Genres	46	\$62,594,693	8,130,233	0.03%
14	Reality	4	\$621,696	73,810	0.00%
15	Educational	1	\$260	28	0.00%

Izvor: m.the-numbers.com

6. Istraživanje

U svom istraživanju o filmovima katastrofa postavili smo da nam je primarni je cilj otkriti kakvi su stavovi ljudi o filmovima katastrofe. Također, ovom sam anketom željela saznati utječu li katastrofe koje doživimo u stvarnome životu na stav gledanja filma katastrofe. Uzela sam kao glavni fokus dvije katastrofe koje su se dogodile unazad godinu dana: COVID-19 pandemija i niz potresa u Zagrebu i Banovini. Iz odgovora ispitanika cilj mi je saznati uspjevaju li filmovi katastrofe emotivno utjecati na publiku.

Hipoteze koje namjeravam potvrditi ili opovrgnuti su sljedeće:

H1: Većina ljudi voli gledati filmove katastrofe.

H2: Ljudi će više gledati filmove o katastrofama koje su se već dogodile ili bi se vrlo lako mogle dogoditi nego filmove s nerealnim katastrofama ili katastrofama za koje su male šanse da se dogode.

H3: Filmovi katastrofe pobuđuju negativne emocije¹⁶ kod publike zbog kojih publika gleda ili ne gleda filmove katastrofe.

H4: COVID-19 pandemija i recentni potresi utjecali su na stavove o filmovima katastrofe.

Za svoje istraživanje koristila sam online anketu kao metodu istraživanja. Anketa se ubraja u kvantitativnu metodu istraživanja. Glavna karakteristika kvantitativne metode je mjerenje brojačano označavanje osobina nekih promatranih pojava. Anketa je metoda koja se najčešće koristi u prikupljanju podataka u različitim vrstama društvenog istraživanja (Lamza Posavec, 2004). Ona se može promatrati u širem i užem smislu. Anketa u užem smislu je „prikupljanje podataka ispitivanjem uz primjenu posebnog formulara- anketnog upitnika“ (Tkalac Verčić, 2010: 103).

Anketni upitnik se sastojao od 17 pitanja. Prva četiri pitanja odnosila su se na demografske podatke i stupanj obrazovanja te radni status. Ostala su pitanja bila vezana za filmove katastrofe i filmove općenito te za pandemiju i potrese. Anketa je provedena putem Interneta na slučajnom

¹⁶ Negativne emocije: strah, panika, nelagoda, zabrinutost, potresenost.

uzorku sa zatvorenim tipom pitanja. Prednosti online ankete su brzo prikupljanje podataka te lakša mogućnost dolaženja do većeg broja ispitanika. Prema statističkim podacima u razdoblju od lipnja 2020. godine do lipnja 2021. godine čak 87,92% hrvatske populacije koristi Facebook (gs.statcounter.com). To je bio dobar znak za postavljanje ankete na upravo ovu platformu. Nedostatak online ankete je što obuhvaća samo one ispitanike koji su korisnici društvenih mreža (Facebook) i aplikacija za komunikaciju (Whatsapp i Viber). Anketa je postavljena na Internet 22.travnja 2021.godine i zaključena s datumom 3.lipnja 2021. godine. U anketnom upitniku je sudjelovalo ukupno 520 ispitanika.

Primjeri filmova katastrofe u anketnom upitniku su isključivo filmovi Hollywoodske produkcije. Također, sva pitanja su podrazumijevala cjelovečernje igrane filmove. U filmove katastrofe nismo ubrajali filmove o terorizmu i ratne filmove. Iako se i u ratnim filmovima i filmovima katastrofe društvo ujedini protiv zajedničke prijetnje, razliku čini vrsta prijetnje: u ratnim filmovima prijetnja je čovjek dok su u filmovima katastrofe prijetnje prirodne, tehnološke ili nadnaravne (Yacowar, 2008: 287). Također, kao žanr koji se isprepliće s filmom katastrofe nismo ubrajali komediju. U sastavljanju hipoteza vrste katastrofa smo odvojili na sljedeći način: prirodne katastrofe, biološke katastrofe, ekološke katastrofe i nesreće su katastrofe koje se lako mogu dogoditi u stvarnosti dok su sci-fi katastrofe i određena vrsta tehnoloških katastrofa vrste katastrofa koje su nerealne ili je manja šansa da će se dogoditi u stvarnosti. Posebna kategorija su filmovi koji prikazuju stvarne katastrofe koje su se dogodile u prošlosti.

7. Prikaz rezultata ankete

a) Podaci o ispitanicima

Anketni upitnik pod nazivom „Volite li filmove katastrofe?“ ispunilo je 520 ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika, 413 njih su bile žene, a 105 muškarci. Dvoje ispitanika se nije željelo izjasniti. Što se dobi tiče, više od polovice ispitanika (ukupno 271) činili su mladi 18- 30 godina. Drugo mjesto dijele ispitanici 30- 40 godina i oni 40-50 godina. Razlika je u svega 0,2%. Najmanje su anketu ispunili maloljetnici (njih 12).

Odgovor na pitanje o stručnoj spremi dalo je 61,2% ispitanika je visoke stručne spreme (ukupno 318), a nakon njih slijede oni srednje stručne spreme (njih 185). Anketu je ispunilo i deset doktora znanosti, dok je sedmero ispitanika niže stručne spreme. Što se tiče radnog statusa, 58,4% je onih koji su zaposleni (ukupno 307), a zatim slijedi 33,5% studenata i/ili učenika (njih 176). Nezaposlenih ispitanika je 25, a upitnik je ispunilo i osamnaest umirovljenika/ica.

b) Sklonost prema filmovima katastrofe i filmovima općenito

Peto pitanje u anketnom upitniku glasilo je: „Volite li filmove?“ Malo više od pola ispitanika (njih 281) je odgovorilo da jako voli filmove, dok za njih 234 sve ovisi o vremenu, raspoloženju, filmu i slično. Samo sedmero ispitanika ne voli filmove. U šestom su pitanju ispitanici morali brojevima od 1 do 5 samoocijeniti svoju sklonost prema filmovima: 1- izrazito ne volim filmove, 2- ne volim ih, 3- osrednje, ovisi o vremenu, raspoloženju, filmu i sl., 4- volim ih i 5- izrazito volim filmove. Najviše je ispitanika izrazilo da voli filmove (njih 260) dok drugo mjesto dijele ispitanici koji izrazito vole filmove (njih 128) i oni koji ih vole osrednje (njih 130). Razlika je samo u 0,4%. Samo su tri ispitanika koja ne vole filmove. Niti jedan ispitanik nije označio da izrazito ne voli filmove.

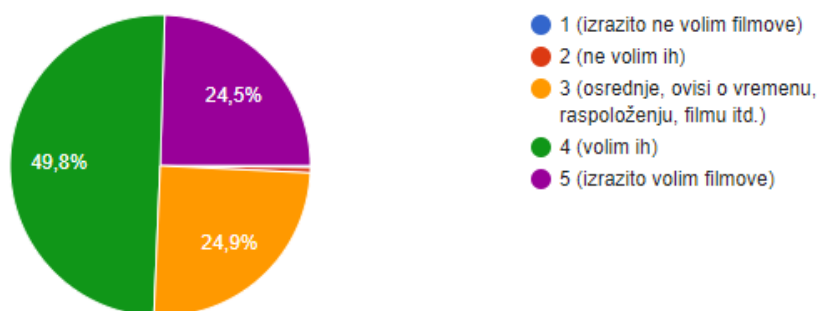
Osmo pitanje u upitniku glasilo je: „Volite li filmove katastrofe?“ Ispitanici su također brojevima od 1 do 5 morati samoocijeniti svoju sklonost prema filmu katastrofe: 1- izrazito ne volim filmove katastrofe, 2- ne volim ih, 3- osrednje, ovisi o vremenu, raspoloženju, filmu i sl., 4- volim ih i 5- izrazito volim filmove katastrofe. Od ukupnog broja ispitanika, 44,7% njih je odgovorilo osrednje, ovisi o vremenu, raspoloženju, filmu i slično. Zatim su uslijedili oni

koji ih vole, 25% ispitanika, a jednaki broj ispitanika i izrazito voli i izrazito ne voli filmove katastrofe (njih 28). Ostali ispitanici (njih 103) su označili da ne vole filmove katastrofe.

Grafikon 1: sklonost prema filmovima

6. Pokušajte samoocijeniti svoju sklonost prema filmovima:

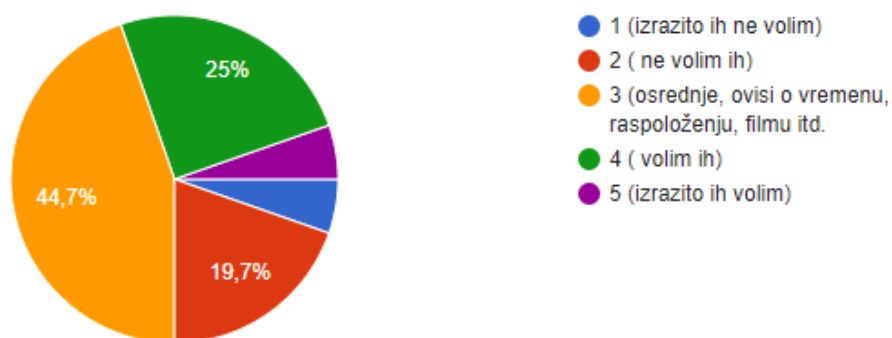
520 odgovora

Grafikon 2: Sklonost prema filmovima katastrofe

7. Volite li filmove katastrofe?

520 odgovora

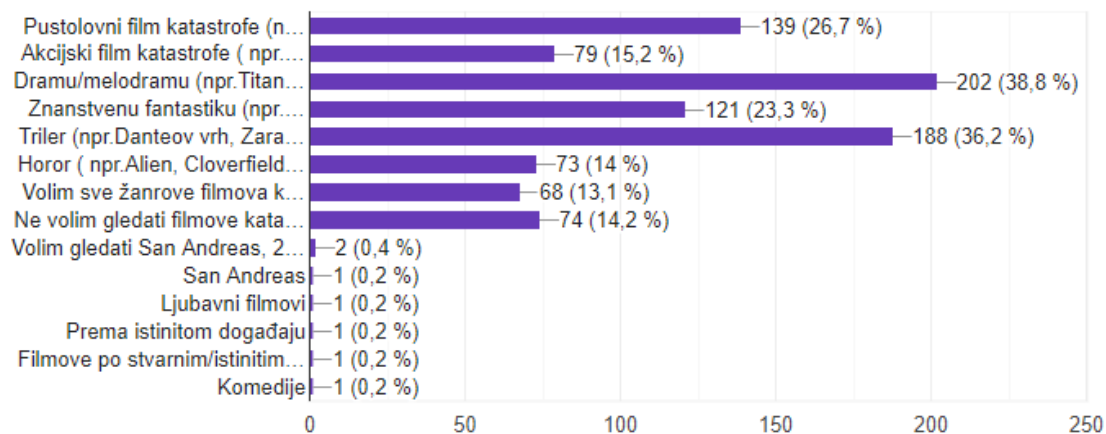
S obzirom da film katastrofe uvijek dolazi u kombinaciji s nekim drugim žanrom, iduće pitanje je tražilo od ispitanika da navedu koji žanr filma katastrofe najviše vole gledati. U ovome su pitanju ispitanici imali mogućnost višestrukog odabira odgovora. Ponuđeni odgovori su bili:

pustolovni film katastrofe, akcijski film katastrofe, drama/melodrama, znanstvena fantastika, triler, horor, volim sve žanrove filma katastrofe i ne volim gledati filmove katastrofe. Ispitanici su također mogli upisati neki svoj drugi odgovor. Najviše je bilo onih koji su označili dramu/melodramu kao najdraži žanr (njih 139), a to su filmovi poput „Titanica“ i „Ja sam legenda“. Na drugom mjestu se našao triler s filmovima poput „Danteovog vrha“ i „Zaraze“ kojeg je navelo 188 ispitanika. Nakon trilera, najviše ispitanika (njih 139) je označilo pustolovni film katastrofe kao najdraži žanr (filmovi „2012“, „Posejdonova avantura“). Na četvrtom mjestu s više od sto ispitanika nalazi se znanstvena fantastika (filmovi „Armageddon“, „Dan nezavisnosti“). Najmanjem broju ispitanika (ukupno 73) je horor najdraži žanr koji obuhvaća filmove poput „Cloverfielda“ (2008) i „Rata svjetova“. Dok 74 ispitanika ne voli filmove katastrofe, njih 68 voli gledati sve žanrove. Od odgovora koje su ispitanici sami mogli napisati, troje ispitanika je napisalo da specifično voli gledati „San Andreas“ koji obuhvaća akciju i avanturu.

Grafikon 3: Preferencije unutar žanra

8. Koji žanr filmova katastrofe volite gledati? (Moguće odabrati više odgovora)

520 odgovora

U sljedećem se anketnom pitanju tražilo od ispitanika da označe koju vrstu katastrofe najviše vole gledati. Pitanje je obuhvaćalo sljedeće odgovore: prirodne katastrofe, biološke katastrofe, ekološke katastrofe, katastrofe koje su se dogodile u stvarnosti, sci-fi katastrofe, nesreće, tehnološke katastrofe, volim gledati sve vrste katastrofa i ne volim gledati filmove katastrofe.

U ovom pitanju je također bila mogućnost višestrukog izbora odgovora te su ispitanici imali mogućnost davanja vlastitog odgovora. Najviše ispitanika voli gledati filmove koji prikazuju katastrofa koja se dogodila u stvarnosti (njih 206). Nakon toga slijede prirodne katastrofe koje voli gledati 187 ispitanika te biološke katastrofe sa 128 ispitanika. Najmanje se gledaju tehnološke katastrofe na koje je odgovorio 71 ispitanik. U ovom pitanju 80 je ispitanika koji su označili da ne vole gledati filmove katastrofe, a i dalje je 68 onih koji vole gledati sve vrste filmova katastrofe. Dva su ispitanika dala svoj odgovor na ovo pitanje:

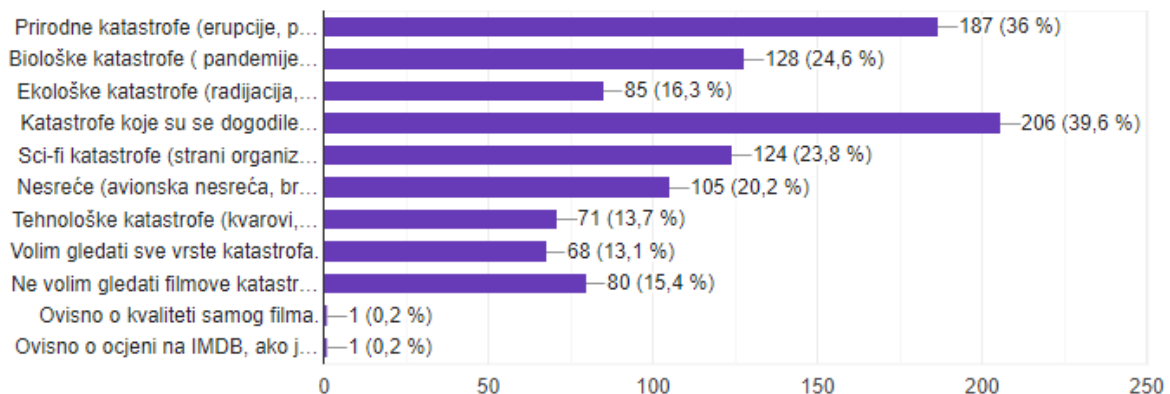
„Ovisno o ocjeni IMDB-a, ako je 7+ odgledat ću bilo koju vrstu“

„Ovisi o kvaliteti samog filma“

Grafikon 4: Omiljena vrsta filmova katastrofe

9. Kakvu vrstu filmskih katastrofa najviše volite gledati? (Moguće odabrati više odgovora)

520 odgovora

Deseto pitanje u anketnom upitniku je glasilo: „Što Vas najviše privlači u filmovima katastrofe?“ Zadani odgovori su sljedeći:

- Napetost radnje i neizvjesnost završetka.
- Osjećaj straha zbog spoznaje da se to može stvarno dogoditi.
- To što mogu naučiti kako bih se trebao/la ponašati u toj situaciji.
- Maštovitost scenarija.
- Ne gledam filmove katastrofe.

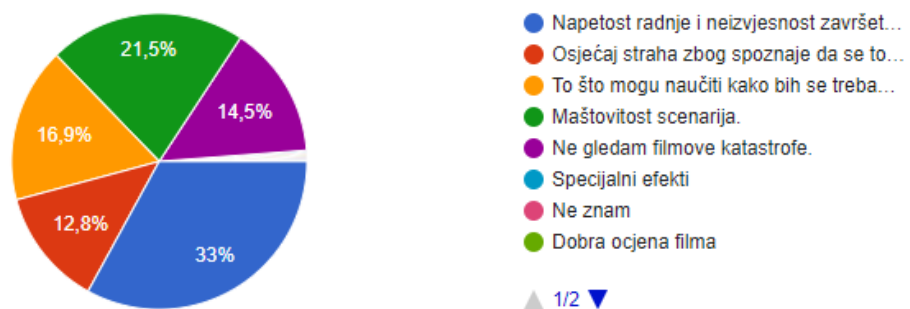
Najviše ispitanika odgovorilo je da ih u filmovima katastrofe privlači napetost radnje i neizvjesnost završetka (njih 193). Na drugom mjestu je maštovitost scenarija koji je odabralo

126 ispitanika., 99 ispitanika voli to što može naučiti kako bi se trebali ponašati u toj situaciji, a 75 ispitanika privlači osjećaj straha zbog spoznaje da se to stvarno može dogoditi. Neki ispitanici su također naveli da ih privlače specijalni efekti, dobra ocjena filma te izmišljeni znanstveni elementi.

Grafikon 5: Razlozi privlačnosti žanra

10. Što Vas najviše privlači u filmovima katastrofe?

520 odgovora

Sljedeće pitanje u anketi je glasilo: „Kako se najčešće osjećate nakon gledanja nekog filma katastrofe?“ Na ovo su pitanje ispitanici imali mogućnost višestrukog odabira. Ponuđeni odgovori na pitanje su sljedeći:

- Isto kao i prije gledanja. Nema razlike.
- Potreseno.
- Preplašeno.
- Zabrinuto.
- Pametnije.
- Relaksirano.
- Ne gledam filmove katastrofe.

Najveći broj ispitanika se osjeća isto kao i prije gledanja (njih 203), dok se njih 129 osjeća potreseno. Zabrinutih ispitanika je 85, a 56 ispitanika se osjeća pametnije. Mali je broj onih (samo 27) koji su relaksirani nakon što pogledaju film katastrofe. Neki su ispitanici dali pojedinačne odgovore (njih 28) i više njih je istaknulo da njihovi osjećaji ovise o filmu. Ovo su neki od odgovora:

„Ovisi o katastrofi. Zbilja me npr. znaju uplašiti filmovi o velikim poplavama ili filmovi o mutirajućim virusima“

„Neki filmovi uđu u srž i poslije takvih se osjećam potreseno. Dakle, opet ovisi o kvaliteti.“

„Ovisi o filmu: nekad potreseno, nekad preplašeno, nekad nema razlike“

U dvanaestom pitanju tražilo se od ispitanika da označe što ih najviše smeta u filmovima katastrofe. Ponuđeni odgovori s glasili:

- a) Sve mi smeta. Ne volim filmove katastrofe.
- b) Neuvjerljivost i pretjerivanje.
- c) Uporaba računalno kreiranih scena i likova.
- d) Scenarij koji u meni stvara osjećaj straha i nelagode.
- e) Sve mi odgovara. Volim filmove katastrofe.

Skoro polovica ispitanika odgovorila je da ju smeta neuvjerljivost i pretjerivanje. Na drugom mjestu je odgovor „Scenarij koji u meni stvara osjećaj straha i nelagode“ na koje je odgovorilo 15,9% ispitanika, a samo tri ispitanika manje je označilo da im sve odgovara. Od ponuđenih odgovora, najmanje ispitanika je odgovorilo da im smetaju računalno kreirane scene i likovi (njih 67), dok 37 ispitanika sve smeta.

U pojedinačnim odgovorima dvoje ispitanika je navelo da im smetaju loš scenarij i loša produkcija i :

„ Smeta me samo ako se radi o lošoj produkciji ili lošem scenariju“

„Ako su nekvalitetno napravljeni, low budget“

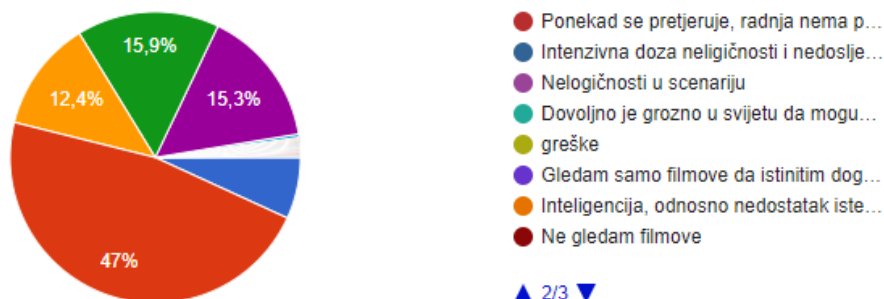
Jedan ispitanik je napisao kako ga smeta česta predvidljivost i nemogućnost iskakanja iz strogih konvencija žanra, dok je jedna osoba usporedila stvarnost s filmom:

„ Dovoljno je grozno u svijetu da mogu vijesti pogledati umjesto film“

Grafikon 6: Primjedbe na žanr

12. Što Vas najviše smeta u filmovima katastrofe?

520 odgovora

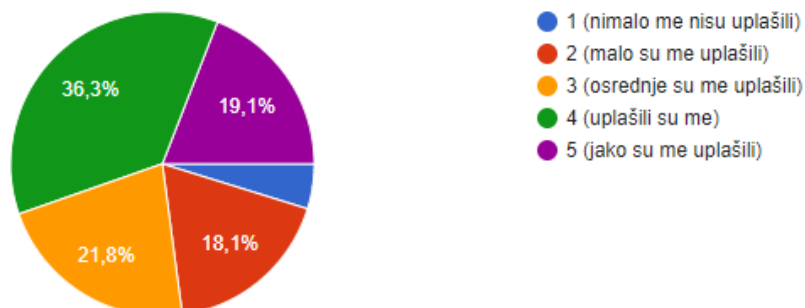
c) COVID-19 pandemija i potresi

Trinaesto pitanje u anketnom upitniku tražilo je od ispitanika da ocjene brojevima od 1 do 5 koliko su ih preplašili recentni potresi u Hrvatskoj: 1- nimalo me nisu uplašili, 2- malo su me uplašiti, 3- osrednje su me uplašili, 4- uplašili su me i 5- jako su me uplašili. Najviše je ispitanika odgovorilo „uplašili su me“ (njih 190). Ako dodamo 100 ispitanika koje su potresi jako uplašili ispitanicima koje su potresi „samo“ uplašili, dobijemo 55,7% ljudi koji su osjetili strah zbog potresa. Drugu polovicu čine ispitanici koji su se osrednje uplašili (njih 114) i oni koji su se malo uplašili (njih 95). Ove dvije skupine zajedno čine oko 40% ispitanika koji su osjetili blagi strah zbog potresa. Samo je 25 ispitanika koje potresi nisu nimalo uplašili (4,5% njih).

Grafikon 7: Samoocjena straha od potresa u Hrvatskoj

13. Koliko su Vas uplašili recentni potresi u Hrvatskoj?

520 odgovora

Četrnaesto pitanje u upitniku je glasilo: „ Jesu li recentni potresi u Hrvatskoj promijenili Vaš stav prema filmovima katastrofe?“ Ponuđeni odgovori su bili sljedeći:

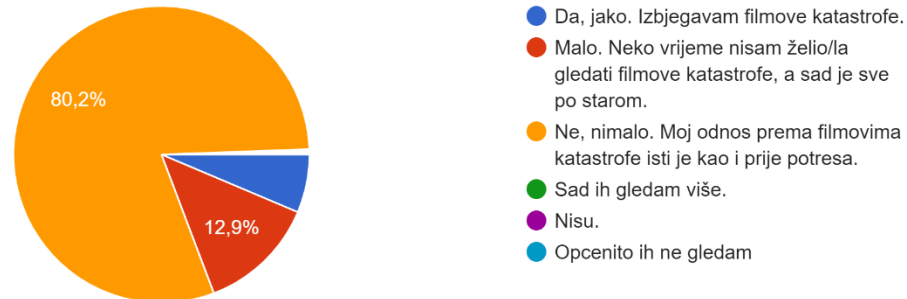
- Da, jako. Izbjegavam filmove katastrofe.
- Malo. Neko vrijeme nisam želio/la gledati filmove katastrofe, a sad je sve po starom.
- Ne, nimalo. Moj odnos prema filmovima katastrofe isti je kao i prije potresa.

Čak 80,2% ispitanika je odgovorilo da potresi nisu nimalo utjecali na njihov stav prema filmovima katastrofe (ukupno 417). Na ostatak ispitanika potresi su potpuno ili donekle utjecali na stav o filmu katastrofe 55,7%, dakle malo više od pola ispitanika je doživjelo neku promjenu prema filmovima katastrofe nakon potresa. Važno je naglasiti da je potres na 33 ispitanika jako utjecao te da zbog toga izbjegavaju filmove katastrofe. Par ispitanika je napisalo svoj odgovor. Jedan ispitanik je napisao kako je potres utjecao na njegove stavove prema filmovima katastrofe na način da ih sada gleda više nego prije. Na slici 9 prikazan je dijagram ponuđenih odgovora.

Grafikon 8: Utjecaj recentnih potresa u Hrvatskoj na gledanje žanra

14. Jesu li recentni potresi u Hrvatskoj promijenili Vaš stav prema filmovima katastrofe?

520 odgovora

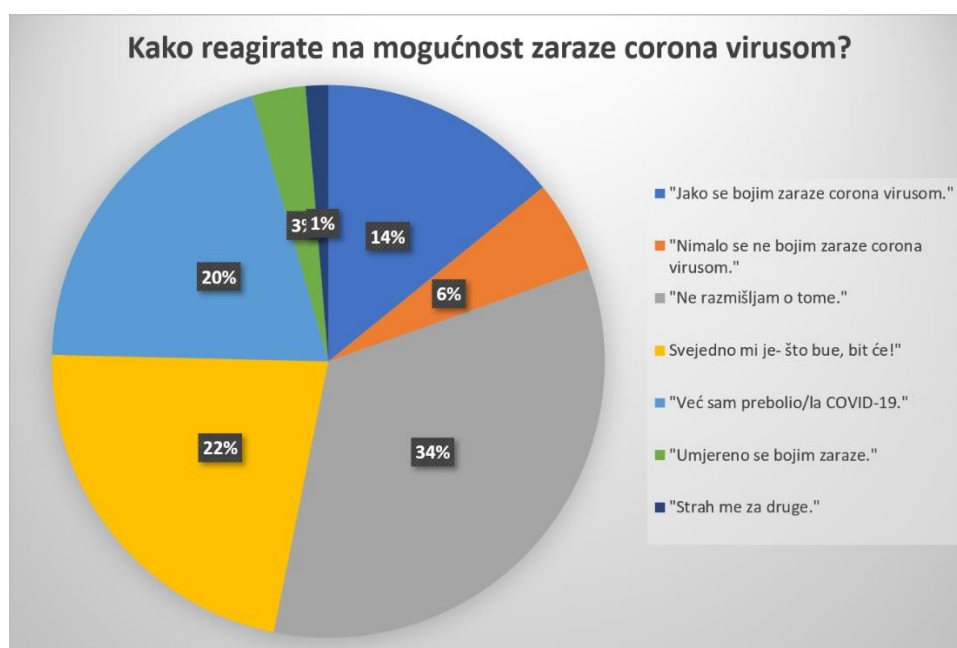
Sljedeće pitanje u anketi je glasilo: „Kako reagirate na mogućnost zaraze corona virusom?“

Ponuđeni odgovori su bili sljedeći:

- Jako se bojim zaraze corona virusom.
- Nimalo se ne bojim zaraze corona virusom.
- Ne razmišljam o tome.
- Svejedno mi je- što bude, bit će!
- Već sam prebolio/la COVID-19

Ovo je pitanje dalo šarolik prikaz različitih mišljenja. Najviše ispitanika je reklo da ne razmišlja o tome (njih 175) i da im je svejedno (njih 116). Zbrajajući ove dvije kategorije, ukupno je 54,8% ispitanika koji nisu pretjerano zabrinuti za zarazu corona virusom. Oko 14% ispitanika se izrazito boji zaraze, dok se njih 28 ne boji nimalo zaraze. Oko 20% ispitanika je već prebolilo COVID-19. Ukupno 33 ispitanika su dala vlastite odgovore te su odgovori bili vrlo slični. Većina pojedinačnih odgovora se može podijeliti u dvije skupine: umjereni strah od zaraze i strah za druge da se ne zaraze. Oko 4% ispitanika dalo je svoj pojedinačni odgovor koji navodi da se ispitanik umjerenom boji zaraze ili ga je strah za druge. Grafikon 9 prikazuje ponuđene odgovore u pitanju i dva odgovora koja su prevladavala kod ispitanika koji su davali pojedinačne odgovore.

Grafikon 9: Strah od zaraze corona virusom

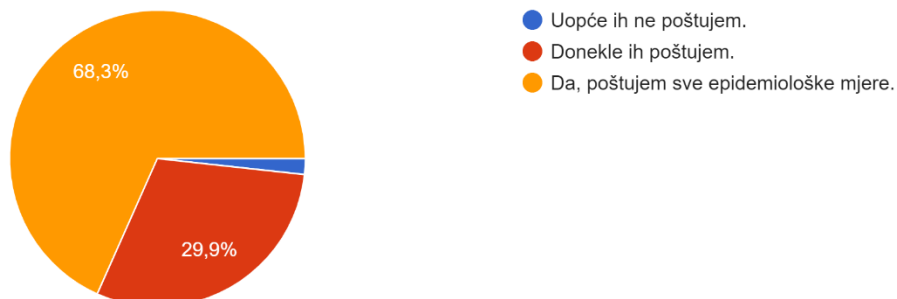

U šesnaestom pitanju se tražilo od ispitanika da odgovore poštuju li epidemiološke mjere (nošenje maski, samoizolaciju, distancu itd.). Najveći broj ispitanika (356 njih) poštuje sve epidemiološke mjere. Oko 30% njih donekle poštuje dok samo 9 ispitanika ne poštuje uopće epidemiološke mjere.

Grafikon 10: Poštivanje epidemioloških mjera

16. Poštujete li epidemiološke mjere (nošenje maske, samoizolaciju, distancu itd.)?

520 odgovora

Zadnje pitanje u anketi glasilo je: „Je li pandemija Covida-19 promijenila Vaš stav prema filmovima katastrofe?“ Ponuđeni odgovori su jednaki kao u pitanju 14. Čak 86,2% ispitanika je odgovorilo da pandemija nije nimalo promijenila njihov stav prema filmovima katastrofe. Oko 8% ispitanika neko vrijeme nije željelo gledati filmove katastrofe, ali sada je sve po starom, a kod 23 ispitanika pandemija je jako utjecala na stav o filmovima katastrofe tako da izbjegavaju tu vrstu filmova.. Neki ispitanici su u pojedinačnim odgovorima napisali da su tijekom pandemije dobili veću želju za gledanjem filmova katastrofe:

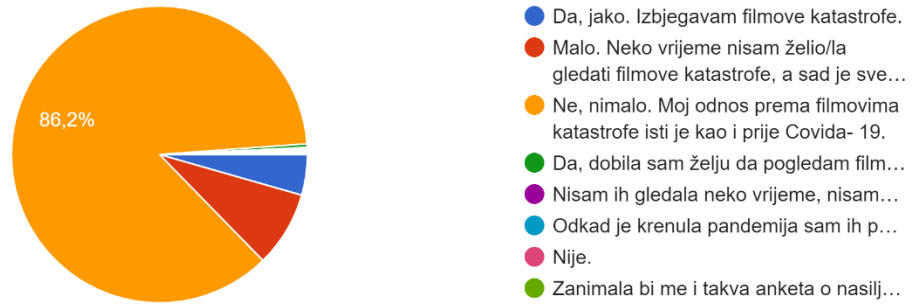
„Da, dobila sam želju da pogledam film katastrofe, što sam i učinila (radnja je uključivala biološku katastrofu, tj. pandemiju sličnu onoj koronavirusa).“

„Otkad je krenula pandemija sam ih pogledao više.“

Grafikon 11: Utjecaj pandemije Covida-19 na gledanje žanra

17. Je li pandemija Covida-19 promijenila Vaš stav prema filmovima katastrofe?

520 odgovora

8. Rasprava

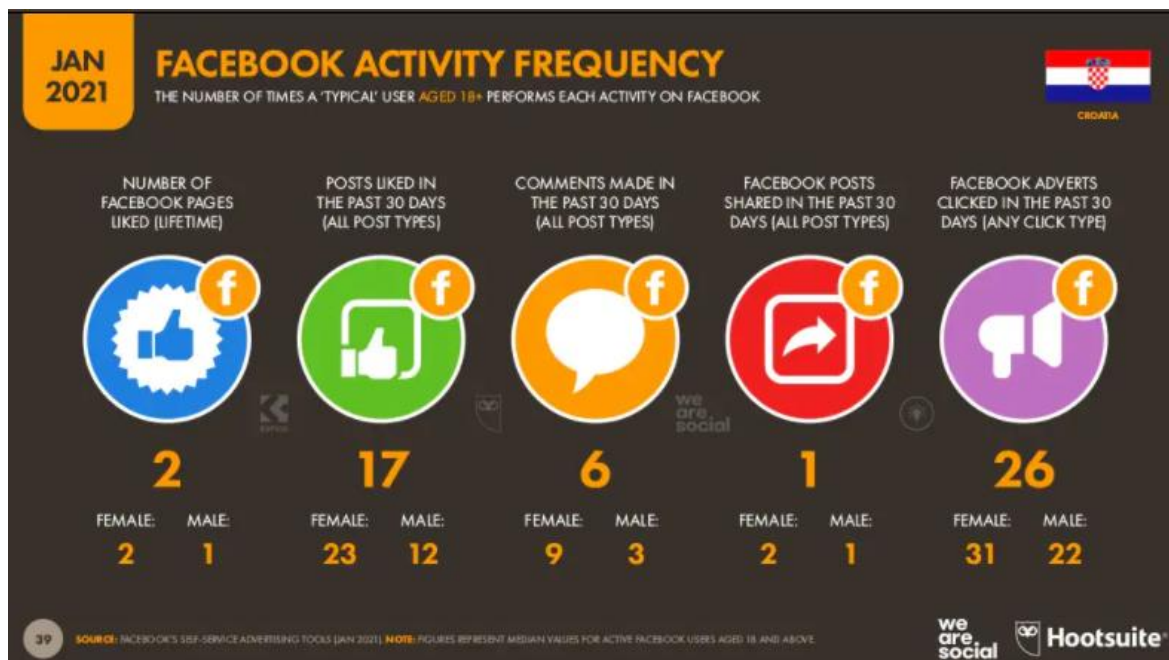
U anketnom upitniku najviše je sudjelovalo ispitanika u dobi od 18 do 30 godina. To možemo opravdati činjenicom da se u Hrvatskoj najviše mladi ljudi koriste društvenim medijima. Prema podacima eurostata 97% mladih ljudi u dobi o 16 do 24 godine koristi društvene mreže (ec.europa.eu, 2019). Ispitanici iz ostalih dobnih skupina su se otprilike podjednako rasporedili što je dobar znak jer su i starije osobe sve češće na društvenim mrežama, ponajviše na Facebooku.

Također, u anketnom upitniku sudjelovalo je znatno više ženske populacije negi muške. Prema statističkim podacima iz siječnja 2021.godine žene su puno aktivnije na Facebooku nego muškarci. Na primjer, u mjesec dana žene su 23 puta lajkale¹⁷ bilo koju vrstu sadržaja na Facebooku naspram muškaraca koji su to činili 12 puta (datareportal.com). Ostatak primjera pokazan je na slici 12. Uzimajući to u obzir, vrlo vjerojatno ženska populacija češće otvara i rješava ankete nego muška populacija.

Većina ispitanika u anketi su zaposleni što ne čudi jer su anketu ispunjavale osobe u dobi od 18 pa sve do 60 godina. To je veliki raspon godina unutar kojeg bi većina osoba trebala imati posao. Studenti ulaze u većinu ispitanika u dobi od 18 do 30 godina. Zato je broj studenata i učenika (mali postotak maloljetnika koji su riješili anketu) na drugom mjestu nakon zaposlenih.

¹⁷ Lajkati- „dati komu ili čemu oznaku sviđanja, tj. lajk (<http://rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr/2016/02/16/lajkati/>)

Slika 16. Prikaz aktivnosti muške i ženske populacije na Facebooku u siječnju 2021

izvor: datareportal.com

H1: Većina ljudi voli gledati filmove katastrofe.

Velika većina ljudi voli filmove što je i dokazano ovom anketom. Veliku ulogu igraju vrijeme, raspoloženje i naravno, žanr filma koji odgovara baš u tom trenutku. Osoba koja radi i imala je vrlo stresan dan možda će radije pogledati neki ljubavni film nego napeti triler. Ili možda osoba uopće nije zainteresirana za gledanje filma nego će je bolje opustiti neka dobra knjiga. To su pokazatelji da je malo manje od polovice ispitanika navelo da gledanje filmova ovisi o vremenu, raspoloženju i vrsti filma. Ipak, većina ispitanika voli filmove i uživa u gledanju filmova.

Kada se pitalo ispitanike da ocjene svoju sklonost prema filmovima katastrofe, najviše njih je odgovorilo da ovisi o vremenu, raspoloženju i filmu. Iz toga zaključujemo kao i u prethodnom odlomku da vanjski faktori utječu na odluku osobe hoće li pogledati neki film, ali i sama tematika filma je ključna u tome hoće li se film svidjeti osobi ili ne. Filmovi katastrofe su specifičan žanr koji ne može svatko gledati u bilo kojem trenutku. Filmovi katastrofe obuhvaćaju veliki spektar katastrofa prikazanih na različite načine pa i to treba uzeti u obzir kada se postavlja pitanje vole li ljudi filmove katastrofe. Više je ispitanika odgovorilo da voli filmove katastrofe, nego da ih ne voli. Postoje oni koji ih izrazito ne vole, ali također ima onih

koji ih izrazito vole i zajedno s onima koji ih vole čine većinu. Zanimljivo je da se broj ispitanika koji uopće ne gledaju filmove katastrofe mijenjao kroz pitanja. To je vjerojatno zato što su neki ispitanici, iako ne vole filmove katastrofe, ipak gledali neke velike blockbustere i imaju omiljeni film kojemu se rado vraćaju. Ili za neke filmove koje vole ne smatraju da su nužno filmovi katastrofe jer su vrlo dobro ukomponirani s nekim drugim žanrom.

Nadovezujući se na prethodni odlomak, smatramo da je bitno napomenuti žanrove filmova za koje su ispitanici morali odrediti koji su im najdraži. Kao što je već ranije spomenuto u radu, neki smatraju filmove katastrofe podžanrom jer uvijek dolaze u kombinaciji s drugim žanrovima. Ipak, filmovi katastrofe imaju svoje konvencije prema kojima se prepoznaje da je riječ o filmu katastrofe. Nekada je u film katastrofe jako dobro uklopljena ljubavna priča ili film dodatno prati napetu, još nerazjašnjenu teoriju zavjere što ljudi generalno vole gledati i ne smatraju takav film filmom katastrofe. Zbog toga je bilo zanimljivo saznati koje žanrove filmova katastrofe ispitanici najviše vole gledati. Nije začudilo što je drama/melodrama dobila najviše glasova od ispitanika. Kay i Rose su u svojoj knjizi spomenuli kako su na samim počecima stvaranja filmova katastrofe producenti uzimali melodramu ili ljubavni podzaplet u cijelu priču (2006: 2). Jedan od najpoznatijih dramskih zapleta je ljubavna priča Jacka i Rose u „Titanicu“. Cilj filma je prikazati katastrofu koja se dogodila, a to je najbolje napraviti uz ljubavnu tragediju što će potaknuti više emocija kod publike koja će zatim bolje doživjeti katastrofu. Mnogi ispitanici neće ni smatrati „Titanic“ kao film katastrofe iako on to uistinu jest. Nakon drame/melodrame ispitanici najviše vole triler što također ne iznenađuje. Mistika i razne teorije zavjere su uzbudljive publici. Neki su ispitanici naveli „San Andreas“ kao film koji vole gledati što je dobar primjer da ljudi imaju jako drag film katastrofe iako generalno ne vole gledati spomenuti žanr.

Zaključak je da ljudi vole filmove katastrofe, ali neće ih uvijek gledati nego ovisi o vrsti filma i njihovom trenutnom raspoloženju. Neki ispitanici vole specifične filmove katastrofe poput „San Andreasa“ dok neki možda nisu ni svjesni da određeni filmovi koje vole gledati pripadaju žanru filma katastrofe. Temeljem ovih rezultata **hipoteza 1 je potvrđena.**

H2: Ljudi će više gledati filmove o katastrofama koje su se već dogodile ili bi se vrlo lako mogle dogoditi nego filmove s nerealnim katastrofama ili katastrofama za koje su male šanse da se dogode.

Filmovi katastrofe vuku inspiraciju iz stvarnih događaja te ih pretvaraju u velike katastrofe. Mnogi su filmovi postali velike uspješnice radi tematike o stvarnoj katastrofi. Na velike i male ekrane prenesene su potresne priče i događaji u obliku filma katastrofe. U anketi se pitalo ispitanike koje su njim najdraže vrste katastrofa. Najviše ispitanika je odgovorilo da voli gledati adaptaciju katastrofe koja se dogodila u stvarnosti. Ljudi su zainteresirani u povijesne katastrofe. Pretpostavljam da ljudi kada gledaju katastrofu iz prošlosti osjećaju određeno zadovoljstvo jer žive u mirnom i sigurnom trenutku.

U anketi su odmah nakon stvarnih katastrofa uslijedile prirodne katastrofe i biološke katastrofe. Prirodne katastrofe ne možemo kontrolirati i realnije je da dođe do potresa ili tsunamija nego da nas napadnu izvanzemaljci. Gledajući filmove koji prikazuju realne katastrofe za naše vrijeme, publika uči od glavnih glumaca kako bi se trebala ponašati u toj situaciji te likovi koji to prežive daju im nadu da je moguće preživjeti katastrofu. Također, neki ljudi vole gledati filmove o katastrofama koje su i sami doživjeli. Smatramo da je zanimanje za gledanje filmova prirodnih, a pogotovo bioloških katastrofa porasla kod ispitanika zbog pandemije i potresa u Hrvatskoj. S obzirom da su najzabilježeni odgovori stvarne katastrofe, prirodne i biološke katastrofe, **hipoteza 2 je potvrđena.**

H3: Filmovi katastrofe pobuđuju negativne emocije kod publike zbog kojih publika gleda ili ne gleda filmove katastrofe.

U anketnom upitniku se tražilo od ispitanika da označe kako se najčešće osjećaju nakon gledanja filma katastrofe. Najviše ispitanika osjeća se isto kao i prije gledanja. Neki su ispitanici pisali da ovisi o filmu, katastrofi i kvaliteti filma. Razumljivo je da način na koji je film napravljen puno ovisi o sveukupnom doživljaju i osjećaju. Nije osjećaj uvijek isti, neki su ispitanici potreseni, a neki zabrinuti, ali većinom film katastrofe ne utječe na emotivno stanje ispitanika.

Ispitanici su također naveli svoje razloge zbog kojih gledaju filmove katastrofe i što ih najviše smeta u filmovima katastrofe. Ispitanici najviše uživaju u napetosti radnje i neizvjesnosti završetka te u maštovitosti scenarija. Mali broj njih je označilo da ih privlači osjećaj straha.

Ljudi filmove katastrofe vole gledati kao i ostale žanrove- da bi se zabavili i na trenutak pobjegli od stvarnosti. Kod filmova katastrofe najviše ih smeta neuvjerljivost i pretjerivanje što je označila skoro polovica ispitanika. Neki su odgovori bili da ih smeta loša produkcija ili scenarij. Najčešće se spomenuta neuvjerljivost i pretjerivanje može uočiti kod filmova s lošom produkcijom ili scenarijom.

Iako je dio ispitanika označio da ih filmovi katastrofe čine potresenim i uznemirenim te zbog osjećaja straha koji film stvara ih gledaju ili vole gledati, većina ispitanika ima drugačije prioritete. Najvažnije im je da je film kvalitetan, napet, zanimljiv i s kvalitetnim scenarijem. Zastrašujući prizori katastrofa neće stvoriti negativne emocije kod većine ispitanika. **Hipoteza 3 je opovrgnuta.**

H4: COVID-19 pandemija i recentni potresi utjecali su na stavove o filmovima katastrofe.

Kada je riječ o potresima, većinu ispitanika su s pravom potresi uplašili, makar samo osrednje. Ovakve potrese još nismo doživjeli pa je za očekivati da su ljudi doživjeli šok i veliki strah, pogotovo stanovnici Zagreba i Banovine. Nedostatak anketnog upitnika je to što nije postavljeno pitanje iz kojeg dijela Hrvatske dolaze ispitanici pa ne možemo saznati jesu li ispitanici većinom iz Zagreba i Banovine ili nisu. Pitanje o COVID-19 pandemiji je dalo zanimljive odgovore. Većina ispitanika nije pretjerano zabrinuta oko zaraze corona virusom, svejedno im je i ne razmišljaju o tome. Dosta ispitanika je navelo da se umjereno boji zaraze, a neki su istaknuli kako se više boje za svoje bližnje i starije. Ovi se odgovori mogu opravdati činjenicom da je u anketi najviše sudjelovala mlada populacija koju nije pretjerano strah corona virusa već se više boje za starije osobe. Bez obzira na to što ispitanici nisu pretjerano zabrinuti oko zaraze, ipak većina njih poštuje sve epidemiološke mjere.

I u slučaju potresa gdje se puno ljudi preplašilo i u slučaju pandemije gdje se ljudi ne boje previše, stavovi o filmovima katastrofe nakon ovih „katastrofalnih“ događaja su identični. Velikoj većini ispitanika ni potres ni pandemija nisu promijenili stavove o filmovima katastrofe i oni su ostali isti. Postoje ispitanici koje su počeli više zanimati filmovi katastrofe te nekolicina ispitanika koja se zaista boji gledati taj žanr. Međutim, generalno ljudi ne poistovjećuju naše stvarne situacije s filmom i ponovo se potvrđuje činjenica da je film trenutak opuštanja, bijega i zabave te ne podnosi projiciranje stresa iz svakodnevnog života. **Hipoteza 4 je opovrgnuta.**

9. Zaključak

Filmovi katastrofe su popularan, ali svakako specifičan žanr koji se ne gleda svakodnevno. Ispitanici će ga birati prema raspoloženju i vremenu kojeg imaju. Vrlo je važna sama kvaliteta filma te tematika i vrsta katastrofe koju gledaju. Ispitanicima je bitno da filmovi katastrofe imaju napetu radnju i neizvjestan završetak te kvalitetan i maštovit scenarij. Odbija ih neuvjerljivost i pretjerivanje što se često može uočiti u niskobudžetnim filmovima lošije kvalitete. CGI tehnologija igra značajnu ulogu u kvaliteti filma. Zbog loše napravljenih vizualnih efekata film može izgledati neuvjerljivo i pretjerano. Osim što je i sama radnja filma važna, treba posvetiti puno pažnje računalnom kreiranju katastrofe kako bi prikaz bio što realniji. Zato veliki hollywoodski filmski studiji ulažu puno novaca u CGI tehnologiju jer kvalitetan prikaz katastrofe povećava kvalitetu filma, a samim time i profit s obzirom da je publici vrlo važno da film bude uvjerljiv što je pokazalo i istraživanje.

Hollywood je donio izvrsne filmove katastrofe koji su obilježili desetljeća i postali klasici te postavili standard za ostale filmove katastrofe. To je pokazatelj da se ozbiljno pristupa žanru katastrofe te da hollywoodski studiji brinu o kvaliteti ovakvih filmova. U digitalnom dobu korisnici sadržaja mogu lako doći do velike količine informacija pa posljedično tome imaju slobodu birati što će čitati, gledati ili slušati. Na to ukazuje činjenica da je nekim ispitanicima u anketi važna ocjena filma na IMDB-u, najpopularnijoj online bazi podataka o filmova te ako je kvaliteta dobra pogledat će bilo koju vrstu katastrofe. Korisnici se informiraju o filmu, čitaju recenzije i uspoređuju s drugim filmovima. U takvoj su dinamici filmske produkcijske kuće primorane dati najbolje od sebe u stvaranju filma kako bi privukli pažnju publike.

Istraživanje je pokazalo kako ispitanici najviše uživaju u filmovima katastrofe koji se isprepliću s dramom i trilerom. Ljubav prema trilerima je vidljiva u odgovorima na pitanje o preferencijama u filmovima katastrofe u kojem su ispitanici najviše navodili napetost radnje i neizvjesnost završetka filma što je karakteristično za triler. Iako nije iznenađujuće da ispitanici vole dramu i triler, rezultati se ne poklapaju s preferencijama američke publike koja najviše uživa u akciji i pustolovnom žanru. Drama je na visokom trećem mjestu kao preferirani žanr u Sjevernoj Americi, ali je zato akcijski žanr poprilično nisko prema odgovorima koje smo dobili u našem istraživanju. Moguće je da američka publika zaista više uživa u akcijskim filmovima od hrvatske publike, no s obzirom da se podaci o najpopularnijim žanrovima u Sjevernoj

Americi temelje na prihodima od prodaje karata, treba uzeti u obzir kvalitetu oglašavanja i promoviranja filmova jer dobra strategija promocije filma također utječe na gledanost istoga. Drama je neosporno među omiljenim žanrovima i hrvatskoj i američkoj publici, a to je samo dokaz da su stvaratelji filma prepoznali važnost kompleksnih odnosa među likovima, konflikta te također ljubavnog podzapleta u svakom žanru pa tako i filmovima katastrofe.

Provedeno istraživanje pokazalo je da ljudi u filmovima vide zabavu i odmor, a ne da nužno filmove poistovjećuju sa svojim životom. Koliko god filmovi katastrofe mogu biti jezivi i zastrašujući, pokazalo se da neće emotivno utjecati na većinu ispitanika. Ispitanicima pandemija i potresi u Hrvatskoj nisu promijenili stavove o filmovima katastrofe. Iako postoje vrlo realni prikazi pandemija i potresa u filmovima katastrofe, većini ispitanika nebi predstavljao problem potencijalno gledanje filma takvih tematika. Možda ljudi neće filmski scenarij katastrofe poistovjetiti sa svojom trenutnom situacijom (kao što je na primjer pandemija), ali će definitivno uživati u filmskim minutama koje prikazuju katastrofe koje su se dogodile u stvarnosti. Ispitanici su označili da im je takva vrsta katastrofe najdraža i možda postoji neki osjećaj zadovoljstva u gledanju povijesnih katastrofa iz udobnosti svoga doma koji predstavlja sigurnost i mir. Te su se katastrofe zaista dogodile i osoba je zahvalna što ne mora znati kakav je to osjećaj preživljavati već ga može zamisliti gledajući film. Ova pretpostavka se može potkrijepiti teorijom Siegfrieda Kracauera koja navodi da filmovi katastrofe kombiniraju užitek i teror, dok je užitek temeljen na fizičkoj sigurnosti gledatelja u kino dvoranama ili u vlastitome domu.

10. Literatura

1. Abreu, Rafael (2020) What is CGI? How CGI works in movies and animation? Studiobinder.com <https://www.studiobinder.com/blog/what-is-cgi-meaning-definition/> pristupljeno: 22. kolovoza 2021.
2. Barber, Nicholas (2020) Why does cinema ignore climate change? Bbc.com <https://www.bbc.com/culture/article/20200416-why-does-cinema-ignore-climate-change> pristupljeno: 13. srpnja 2021.
3. Çelik Norman, Sibel (2008) *The Disaster Movie and Its Implications for Genre Theory*. İletişim:Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi, 145-160. <http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/en/download/article-file/82773> pristupljeno: 13. srpnja 2021.
4. Corder, Josh (2019) Will CGI replace all actors in the future? Esquire MIDDLE EAST. <https://www.esquireme.com/content/37409-is-cgi-going-to-replace-all-actors-in-the-future-an-investigation> pristupljeno: 22. kolovoza 2021.
5. Ec.europa.eu (2019) eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190629-1> pristupljeno: 13. srpnja 2021.
6. Eric Klinenberg (2013) Culture, Media and Communication. U: Manza, Jeff (ur) *The Sociology Project: Introducing the Sociological Imagination*. Boston: Pearson/ Prentice Hall. (str. 118- 139).
7. FILMOVI KATASTROFE (2019) *Filmska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža <https://filmska.lzmk.hr/natuknica.aspx?id=1695> Pristupljeno 13.7.2021.
8. Javatpoint.com. Difference between Teaser and Trailer. <https://www.javatpoint.com/teaser-vs-trailer> pristupljeno: 22.kolovoza 2021.
9. Joshi, Uday (2021) *Cinema mon amour// why do we love movies?* Highonfilms.com <https://www.highonfilms.com/why-do-we-love-movies/> pristupljeno: 3. srpnja 2021.
10. Kay, Glenn i Rose, Michael (2006) *Disaster movies: A Loud, Long, Explosive, Star-studded Guide to Avalanches, Eartquakes, Floods, Meteors, Sinking Ships, Twisters, Viruses, Killer Bees, Nuclear Fallout and Alien Attacks in the Cinema!!!* Chicago: Chicago Review Press.
11. Kellner, Douglas (2003) *Media Spectacle*. New York: Taylor&Francis Group.

12. King, Geoff (2002) *New Hollywood Cinema: An Introduction*. London i New York: I.B.Tauris & Co. Ltd
13. Labaš, Danijel (2017) Medijska pismenost i informacijsko doba. U: Josić, Ljubica (ur) Zbornik *INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA I MEDIJI 2016*. (str. 31- 46).
14. Maio, Alyssa (2021) What is VFX? Defining the term an creating impossible worlds. Studiobinder.com <https://www.studiobinder.com/blog/what-is-vfx/> pristupljeno: 22. kolovoza 2021.
15. Mathias, Nikita (2020) *Disaster Cinema in Historical Perspective*. Amsterdam: Amsterdam University Press
16. McDonald, Andrew (2020) What is CGI (Computer generated imagery) & how does it work? The Rookies. <https://discover.therookies.co/2020/04/05/what-is-cgi-computer-generated-imagery-how-does-it-work/> pristupljeno: 22. kolovoza 2021.
17. McKittrick, Christopher (2019) *Disaster Movies: Elements and examples of the genre*. Liveabout.com <https://www.liveabout.com/disaster-movies-4584841> pristupljeno: 13. srpnja 2021.
18. Mučalo, Marina i Šop, Silvio (2008) Nova publika novih medija. *Informatologia* 41(1): 51- 55
19. Okun A., Jeffrey i Zwerman, Susan (2010) *The VES Handbook of Visual Effects Society*. Burlington i Oxford: Focal Press.
20. Oraić Tolić, Dubravka (2011) *Akademsko pismo: strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studentice i studente*. Zagreb: Ljevak.
21. Pagetgcsefilm.wordpress.com (2012) GCSE Film Studies. <https://pagetgcsefilm.wordpress.com/2012/03/13/disaster-movies-defined/> pristupljeno: 13.srpnja 2021.
22. Pfeiffer, Lee. *The Jazz Singer*. Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Al-Jolson> pristupljeno: 22. kolovoza, 2021.
23. SPECIJALNI EFEKTI (2019) *Filmska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža <https://filmska.lzmk.hr/natuknica.aspx?ID=4864> Pristupljeno 13.7.2021.
24. Stage 32. What is Spectacle in Filmmaking? <https://www.stage32.com/blog/What-is-Spectacle-in-Filmmaking-And-How-Can-Indie-Filmmakers-Use-it> pristupljeno: 22. kolovoza 2021.
25. Tkalac Verčić, Ana i dr. (2010) *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada - Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.

26. Vojković, Saša. *Mediji i globalizacija: „postmodernizacija“ filma i televizije*. Vizualni-studiji.com http://www.vizualni-studiji.com/projekti/vknm_globalizacija.html
pristupljeno: 13.srpnja 2021.
27. W, Audrey. *The rise and fall of Hollywood's Golden Age*. Arcadia Publishing.
<https://www.arcadiapublishing.com/Navigation/Community/Arcadia-and-THP-Blog/June-2019/The-Rise-and-Fall-of-Hollywood%E2%80%99s-Golden-Age>
pristupljeno: 22. kolovoza 2021.
28. Wasko, Janet (2003) *How Hollywood Works*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications
29. Yacowar, Maurice (2003) *The Bug in the Rug: Notes on the Disaster Genre*, u: Grant, Barry Keith (ur) *Film Genre III*. Austin: University of Texas Press, 277- 295
30. Zekanović- Korona, Ljiljana i Grzunov, Jurica (2017) Digitalni mediji u turizmu. U: Josić, Ljubica (ur) Zbornik *INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA I MEDIJI 2016*. (str. 47- 56)
31. Zgrabljčić Rotar, Nada (2017) Novi mediji digitalnog doba. U: Josić, Ljubica (ur) Zbornik *INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA I MEDIJI 2016*. (str. 57- 66)

Izvori slika s mrežnih stranica

Vertigo (1958)- <https://www.imdb.com/title/tt0052357/mediaviewer/rm4007330816/>

Godzilla (1998)- <https://www.imdb.com/title/tt0120685/mediaviewer/rm3544055808/>

Bonnie i Clyde (1967)- <https://www.imdb.com/title/tt0061418/mediaviewer/rm2574535936/>

Titanic (1997)- <https://www.imdb.com/title/tt0120338/mediaviewer/rm2647458304/>

When the Earth Trembled (1913)- <https://silentfilm.org/preservation/when-the-earth-trembled/>

Danteov vrh (19986)- <https://www.imdb.com/title/tt0118928/mediaviewer/rm1776359168/>

Dan poslije sutra (2004)- <https://www.imdb.com/title/tt0319262/mediaviewer/rm3075840000/>

Aerodrom (1970)- <https://www.imdb.com/title/tt0065377/mediaviewer/rm1196364032/>

Posejdonova avantura (1972)- https://www.imdb.com/title/tt0069113/?ref =tt_mv_close

Dan nezavisnosti (1998)- <https://www.imdb.com/title/tt0116629/mediaviewer/rm2203522816/>

Svjetski rad Z (2013)- <https://www.imdb.com/title/tt0816711/mediaviewer/rm2831942144/>

Zaraza (2011)- <https://www.imdb.com/title/tt1598778/mediaviewer/rm3544235008/>

TOP 10 filmova katastrofe s najvećom zaradom-

https://www.boxofficemojo.com/genre/sg4007653633/?ref =bo_gs_table_19

Prikaz najpopularnijih filmskih žanrova u Sjevernoj Americi (1995- 2021)-

<https://www.statista.com/statistics/188658/movie-genres-in-north-america-by-box-office-revenue-since-1995/>

Prikaz tržišnog udjela svakog filmskog žanra (1995- 2021)- <https://m.the-numbers.com/market/genres>

Prilog: anketni upitnik

Poštovani,

Moje ime je Lucija Vogrinc i u svrhu diplomskog rada na novinarstvu na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu istražujem stavove o filmovima katastrofe. Anketa je u potpunosti anonimna i traje svega 5 minuta. Molim Vas za što iskrenije odgovore.

Hvala Vam!

Anketa: Volite li filmove katastrofe?

Napomene:

- Sva anketna pitanja podrazumijevaju cjelovečernje igrane filmove.
- U svakom pitanju moguće je dati samo jedan odgovor.
- Svi odgovori podrazumijevaju jednaku rodnu zastupljenost.

1. Spol

- Muško
- Žensko
- Ne želim se izjasniti.

2. Dob

- maloljetnik
- 18-30
- 30- 40
- 40-50
- 50+

3. Stručna sprema:

- niža stručna sprema
- srednja stručna sprema
- visoka stručna sprema
- doktor znanosti

4. Radni status:

- nezaposlen
- zaposlen

- student ili učenik
- umirovljenik

5. Volite li filmove?

- Da, jako ih volim.
- Ne, ne volim filmove.
- Ovisi o vremenu, raspoloženju, filmu itd.

6. Pokušajte samoocijeniti svoju sklonost prema filmovima:

- 1 (izrazito ne volim filmove)
- 2 (ne volim ih)
- 3 (osrednje, ovisi o vremenu, raspoloženju, filmu itd.)
- 4 (volim ih)
- 5 (izrazito volim filmove)

8. Volite li filmove katastrofe?

- 1 (izrazito ih ne volim)
- 2 (ne volim ih)
- 3 (osrednje, ovisi o vremenu, raspoloženju, filmu itd.)
- 4 (volim ih)
- 5 (izrazito ih volim)

Kakav tip filмова katastrofe volite gledati?

- Akcijski film katastrofe (Izvan kontrole, Zmije u avionu, Svjetski rat Z)
- Pustolovni film katastrofe (Posejdon, 2012, Dan poslije sutra)
- Dramu/ melodramu (Titanic, Planina između nas, Ja sam legenda)
- Znanstvenu fantastiku (npr. Godzilla, Dan nezavisnosti, Armageddon)
- Triler (Danteov vrh, Zaraza, Gravitacija)
- Horor (npr. Alien, Rat svjetova)
- Upiši sam/a:
- Volim gledati sve tipove filмова katastrofe.
- Ne volim gledati filmove katastrofe.

9. Kakvu vrstu filmskih katastrofa najviše volite gledati?

- Prirodne katastrofe (potresi, erupcije, poplave, tsunami, požari,...)
- Biološke katastrofe (pandemije, virusi, nepoznata oboljenja)
- Ekološke katastrofe (radijacija, toksični otpad, zagađenje...)
- Katastrofe koje su se dogodile (Černobil, Fukušima, masovne pogibije ljudi)
- Sci- fi katastrofe (strani organizmi, čudovišta, napadi vanzemaljaca, udari kometa...)
- Nesreće (avionska nesreća, brodolom...)
- Tehnološke katastrofe (kvarovi, znanstvene pogreške i tehnološke greške s velikim posljedicama)
- Volim gledati sve vrste katastrofa.
- Ne volim gledati filmove katastrofe.
- Upiši sam/a:

10. Što Vas najviše privlači u filmovima katastrofe?

- Napetost radnje i neizvjesnost završetka.
- Osjećaj straha zbog spoznaje da se to stvarno može dogoditi.
- To što mogu naučiti kako bih se trebao ponašati u toj situaciji.
- Maštovitost scenarija.
- Ne gledam filmove katastrofe.
- Upiši sam/a:

11. Kako se najčešće osjećate nakon gledanja nekog filma katastrofe?

- Isto kao i prije gledanja. Nema razlike.
- Potreseno.
- Preplašeno.
- Zabrinuto.
- Pametnije.
- Relaksirano.

12. Što Vas najviše smeta u filmovima katastrofe?

- Sve me smeta. Ne volim filmove katastrofe.
- Neuvjerljivost i pretjerivanje.
- Uporaba računalno kreiranih scena i likova.
- Sve mi odgovara. Volim filmove katastrofe.
- Upiši sam/a:

13. Koliko su Vas uplašili recentni potresi u Hrvatskoj?

- 1** (nimalo me nisu uplašili)
- 2** (malo su me uplašili)
- 3** (osrednje su me uplašili)
- 4** (uplašili su me)
- 5** (jako su me uplašili)

14. Jesu li recentni potresi u Hrvatskoj promijenili Vaš stav prema filmovima katastrofe?

- Da, jako. Izbjegavam filmove katastrofe.
- Malo. Neko vrijeme nisam želio/la gledati filmove katastrofe, a sad je sve po starom.
- Ne, nimalo. Moj odnos prema filmovima katastrofe isti je kao i prije potresa.

15. Kako reagirate na mogućnost zaraze corona-virusom?

- Jako se bojim zaraze corona virusom
- Nimalo se ne bojim zaraze corona virusom
- Ne razmišljam o tomu.
- Svejedno mi je, što bude – bit će!

16. Poštujete li epidemiološke mjere (izolaciju, nošenje maski, distancu itd...)?

- Uopće ih ne poštujem.
- Donekle ih poštujem.
- Da, poštujem sve epidemiološke mjere.

17. Je li pandemija Covida-19 promijenila Vaš stav prema filmovima katastrofe?

- Da, jako. Izbjegavam filmove katastrofe.
- Malo. Neko vrijeme nisam želio/la gledati filmove katastrofe, a sad je sve po starom.
- Ne, nimalo. Moj odnos prema filmovima katastrofe isti je kao i prije Covida-19.

Sažetak: Hollywoodska produkcija filmova katastrofe od 1970. do 2020.

Filmovi katastrofe su poseban i specifičan filmski žanr koji zauzima značajni dio filmske produkcije u Hollywoodu. Ovaj žanr ima potencijal uhvatiti srž svakog razdoblja jer prati društvene događaje kroz desetljeća i vuče inspiraciju iz stvarnih katastrofa. Hollywoodska produkcija prepoznala je koje će velike zvijezde angažirati te koja je tematika popularna kod publike što je rezultiralo velikim uspješnicama filmova katastrofe. U ovome radu cilj istraživanja je bio otkriti vole li ljudi filmove katastrofe te utječe li ovaj žanr na ljudske emocije. Također, bilo mi je važno saznati jesu li stvarne katastrofe koje smo nedavno doživjeli poput COVID-19 pandemije i potresa utjecali na stavove ljudi o filmovima katastrofe. Istraživanje je pokazalo da ljudi većinom vole filmove katastrofe, ali ih neće uvijek gledati već to ovisi o raspoloženju, filmu i vremenu. Također, gledanost filmova katastrofe ne ovisi o emocijama koje film potakne kod ljudi već o kvaliteti filma i radnje. Naposljetku, pandemija i potresi nisu utjecali na stavove ljudi o filmovima katastrofe što pokazuje da je film umjetnost koja služi za zabavu, opuštanje i bijeg od stvarnosti bez obzira koje je tematike.

Ključne riječi: film, film katastrofe, filmski žanr, Hollywood, Hollywoodska produkcija, istraživanje

Abstract: Hollywood production od disaster movies from 1970 to 2020

Disaster film is a special and specific type of movie genre that takes an important part in Hollywood film production. This genre has potential to catch the essence of every time period because it follows social events throughout the decades and it draws inspiration from real life catastrophes. Hollywood production has recognized which celebrity is a good fit for the film and which movie theme is popular for the audience. This resulted with big disaster film success. The main objective of this thesis was to find out if people love disaster movies and if this genre has an effect on peoples emotions. Furthermore, it was important for me to detect whether if real disasters that we recently experienced like COVID-19 pandemic and earthquakes affected

peoples view on disaster movies. Research showed that people in general like disaster movies but wheter they will watch it or not depends on their mood, movie type and amount of time they have. Also, viewership of disaster movies does not depend on peoples emotions that this genre triggers, but on the quality of the film and movie plot. Lastly, pandemic and earthquakes did not affected peoples opinion about disaster movies. This shows that the movie is art for fun, relaxation and escape from reality.

Key words: movie, disaster movie, movie genre, Hollywood, Hollywood production, research